

खण्ड १ : भौगोलिक एवम् प्रशासनिक अवस्था

धादिङ जिल्ला :संक्षिप्त चिनारी

१.१ परिचय

प्रदेश नं. ३ (मध्यमाञ्चल विकास क्षेत्र) अन्तर्गत वाग्मती अञ्चलको पश्चिमी भागमा रहेको पहाडी जिल्ला धादिङ लामो जिल्लाहरू मध्येको एक हो । उत्तरमा हिमालय पर्वतदेखि दक्षिणको महाभारत श्रृंखलासम्म फैलिएको यस जिल्लाको अधिकांश भूभाग पहाडहरूले ढाकिएको छ । प्रसिद्ध गणेश हिमालको काखमा रहेको धादिङ जिल्ला अनेकौं नदी नाला र प्राकृतिक मनोरम दृश्यहरूले भरिएको छ । गंगाजमूनाको भरना, भालाङको तातोपानी मुल, गुप्तेश्वर, चमेरे गुफा जस्ता गुफाहरू, विन्दुकेशर, मण्डलीमाई, सल्यानकोटमाई जस्ता धार्मिक स्थलहरू, ज्वालामुखी, सोलीघोप्टे (धुषा) हिमाली दृश्यहरू देखिने पर्यटकीय महत्वका स्थलहरू, सल्यानटार, विशालटार जस्ता फाँटहरूको कारणबाट यस जिल्लाको सुन्दरता अझै थपिएको छ ।

प्राकृतिक मनोरम दृश्यले सजिएको, पूर्वमा रसुवा, नुवाकोट र काठमाण्डौ जिल्लाहरू, पश्चिमतर्फ गोरखा जिल्ला, उत्तर तर्फ तिब्बत र रसुवा जिल्ला, दक्षिणतर्फ मकवानपुर र चितवनसंग सिमाना जोडिएको यस जिल्लाको क्षेत्रफल १९२६ वर्ग कि.मि. छ । तिब्बतसंग सिमाना जोडिई महाभारत पर्वत श्रृंखलासम्म फैलिएको एक मात्र यस जिल्लामा नेपाल अधिराज्यको जनसंख्याको १.२७ प्रतिशत जनसंख्या रहेको छ ।

पृथ्वीराजमार्ग र त्रिभुवनराजमार्गले छोएको यस जिल्लाको सदरमुकाम धादिङवेशी काठमाण्डौबाट ८८ कि.मी. पश्चिममा तथा पृथ्वी राजमार्गको मलेखुबाट १८ कि.मी. उत्तरतर्फ पर्दछ । नेपालको पूर्वदेखि पश्चिमका अधिकांश नेपालीहरूले अवलोकन गर्ने यस जिल्ला राजधानीसूग जोडिएको भएता पनि यस जिल्लाको आधारभूत शैक्षिक एवं स्वास्थ्यको अवस्था र विकासका पूर्वाधारहरू यातायात, विद्युत, सिंचाई, संचार जस्ता क्षेत्रहरूको कमजोर अवस्थालाई हेर्दा यस जिल्लालाई बत्तिमुनिको अध्यारोमा रहेको जिल्लाको रूपमा लिन सकिन्छ ।

तामाङ्ग जातिको बाहुल्यता रहेको यस जिल्लामा ब्राम्हण, क्षेत्री, नेवार, मगर, गुरुङ्ग, कामी, सार्की, पिछडिएका प्रजा जाति लगायत अन्य जातिको पनि उल्लेखनीय बसोबास रहेको छ भने यस जिल्लामा विभिन्न धर्म, संस्कृति, परम्परा र चाडपर्वहरुबाट श्रृजित विविध संस्कार र सामाजिक रहनसहनबीचको विविधता भित्र सहिष्णुता कायम भई यस जिल्लाका सबै क्षेत्रका बासिन्दाहरुबीच सुमधुर सम्बन्ध रहेको पाइन्छ। यस जिल्लाका बासिन्दाहरु अझ पनि कृषि व्यवसायमै बढी निर्भर छन्। गरिबीकै कारणले उपलब्ध सेवा सुविधामा पहुँच नपुग्ने यस जिल्लाको दूर्गम क्षेत्रमै सिमित रहन बाध्य बासिन्दा, दलित एवं चेपाङ जस्ता पिछडिएका वर्गको जीवनस्तर कष्टप्रद छ। साथै नेपालको अन्य जिल्ला भन्ने यस जिल्लाको महिलाहरुको स्थिति सबै क्षेत्रमा पुरुषहरुको भन्दा कमजोर छ।

नेपालका पिछडिएका जातिहरुमध्येको एक जाति चेपाङ (प्रजा) को भाषामा “धा” भनेको देवता र “दिङ” भनेको आगोको ज्वाला भन्ने हुन्छ। चेपाङहरु पहिलेदेखि नै यहाँ बसोबास गरेको र उनीहरुले पूजा गर्ने ज्वालामूखी देवीको मन्दिर पनि यस जिल्लामा रहेकोले चेपाङ भाषाबाट नै यस जिल्लाको नाम “धादिङ” रहन गएको हो भन्ने जनश्रुती सार्थक देखिन्छ।

१.२ भौगोलिक अवस्था :

नेपालको मानचित्रमा यो जिल्ला २७°४०'उत्तरदेखि २८ ° १७ ' सम्म उत्तरी अक्षांशसम्म र ८४ ° ३५ ' पूर्व देखी ८० ° १७ ' पूर्वी देशान्तरको बीचमा रहेको छ। समुन्द्री सतहबाट ३०० मी. को उचाईमा रहेको होचो भाग (जोगीमारा) देखि ७११० मी. उचाईमा रहेको उच्च भाग (पाविल हिमाल)सम्मको भौगोलिक बनौट भएको यस जिल्लाको कुल क्षेत्रफल १९२६ वर्ग कि.मी. छ। पहाडी भू-भागमा अवस्थित धादिङ जिल्ला उत्तरबाट दक्षिणतिर फुकेको र पूर्व तर्फ झुकेको अवस्थामा रहेको छ भने यस जिल्लाको सदरमुकाम धादिङवेशी ६४० मी. को उचाइमा रहेको छ। यस जिल्लामा लेक, वेशी नदीनाला, टार, फाँटहरु रहेका छन्। यस जिल्लाको उत्तर तर्फको केही भाग हिमाली क्षेत्रमा पर्दछ भने अधिकांश भू-भाग पहाडले ओगटेको छ। त्यसैगरी त्रिशूली नदी, आखु नदी, थोप्पल खोला लगायत पश्चिममा बगेको बूढीगण्डकी नदी तथा खोलाको किनारमा वेशी तथा टारहरु पर्दछन्। नेपालका चर्चित टारहरु मध्येको एक टार सल्यानटार , बुढीगण्डकी र आखु नदीको बीचमा रहेको छ। त्यसैगरी जिल्लामा ससाहटार, कल्लेरीटार, पिपलटार, गजुरीटार, फिसफिसेटार, विशालटार, रिचोकटार जस्ता प्रशस्तै टारहरु र वेशीहरु रहेका छन्।

२. भौगोलिक सिमाना

- पूर्व: काठमाडौं, नुवाकोट र रसुवा जिल्ला ।
पश्चिम : गोरखा जिल्ला
उत्तर: चीनको स्वशासित क्षेत्र तिब्बत र रसुवा जिल्ला ।
दक्षिण: मकवानपुर र चितवन जिल्ला ।

३. प्रमुख धार्मिक एवं पर्यटकीय स्थलहरू

यस जिल्लामा रहेका धार्मिक क्षेत्रहरूका अन्यत्र भन्ने पौराणिक एवम् ऐतिहासिक दृष्टिले आ आफ्नै महत्व र स्थान छ, भने पर्यटकीय क्षेत्रहरू पनि ख्याति प्राप्त भएकोले यी स्थानहरूको भ्रमणबाट आत्म सन्तुष्टि मात्र नभै लाभान्वित पनि हुने हुँदा जो कोहीलाई पनि यी क्षेत्रहरूले सजिलै आकर्षण गर्ने छन् ।

धार्मिक क्षेत्रहरू			पर्यटकीय क्षेत्रहरू		
क्र.सं.	स्थान (साविक)	प्रमुख तिर्थ स्थल	क्र.सं.	स्थान (साविक)	विशेषता
१	कल्लेरी- ९	गुप्तेश्वर गुफा	१	खाल्टे-५ र ७	प्रख्यात चमेरे गुफाको अवलोकन ।
२	सल्यानकोट- ५	त्रिपुरासुन्दरी मन्दिर	२	नलाङ -१	सिद्धलेक धार्मिक एवं पर्यटकीय क्षेत्र ।
३	ढोला -२	मण्डली माई	३	चैनपुर- ८	१४०० मि. उचाइमा रहेको ऐतिहासिक ज्वालामुखी ।
४	मैदी	खड्गदेवी	४	फुलखर्क -४	सप्तरी इन्द्रेणीको दृश्यावलोकन स्थल ।
५	फुलखर्क	गंगा जमूना	५	नौबिसे - ६	पर्यटकीय आकर्षक रमणीय पार्क ।
६	गजुरी -२	पर्यटकीय आकर्षक रमणीयस्थल ।	७	चैनपुर	ज्वालामुखीको चिन्ह ।
८	भार्लाङ	तातोपानीको मुल ।			

स्रोत: जिल्ला वस्तुगत विवरण धादिङ-२०७२

४. राजनीतिक विभाजन

४.१ संघीय व्यवस्था अनुरूप धादिङ जिल्लाको स्थिति निम्नानुसार कायम गरिएको छ ।

- प्रदेश नं.: ३
नगरपालिका : २
गाउँपालिका : ११

४.२ नयाँ कायम भएका नगरपालिका/गाउँपालिकाहरूको विवरण

क्र.सं.	गा.पा./ न.पा.को नाम	समावेश भएका गा.वि.स./न.पा.	क्र.सं.	गा.पा./ न.पा.को नाम	समावेश भएका गा.वि.स./न.पा.
१	धुनिबेंशी नगरपालिका	छत्रे देउराली १-९, जीवनपुर १-९, नौविसे १-९	८	थाक्रे गाउँपालिका	भुमेश्वथान १-९ तसर्पु १-९ थाक्रे १-९ केवलपुर १-९ गोगनपानी ५-८
२	निलकण्ठ नगरपालिका	निलकण्ठ १-९ खाल्टे १-९ ज्यामरुड १-९ धुवाकोट १-९ सुनौलावजार १-९ मुरली भञ्ज्याङ १-९ साङ्कोष १-९	९	नेत्रावती गाउँपालिका	मार्पाक १-९ सेम्जोड १-९ कटुन्जे १-९
३	खनियावास गाउँपालिका	भर्लाङ १-९ दाखा १-९ सत्यदेवी १-९	१०	बेनीघाट रोराङ्ग गाउँपालिका	महादेवस्थान १-९ बेनीघाट १-९ धुषा १-९ जोगिमारा १-९
४	गजुरी गाउँपालिका	गजुरी १-९ पिडा १-९ किरानचोक १-९	११	रुवीभ्याली गाउँपालिका	लापा १-९ तिप्लिङ्ग १-९ सेर्तुङ्ग १-९
५	गल्छी गाउँपालिका	कल्लेरी १-९ बैरेनी १-९ गोगनपानी १-४, ९			
६	गंगाजमुना गाउँपालिका	रि १-९ गुम्दी १-९ फूलखर्क १-९ बसेरी १-९ बुढाथुम १-९	१२	सिद्धलेक गाउँपालिका	नलाङ्ग १-९ सलाङ्ग १-९ कुम्पुर १-९
७	ज्वालामुखी गाउँपालिका	मैदी १-९ ढोला १-९ खरी १-९ चैनपुर १-९	१३	त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिका	सल्यानटार १-९ मुलपानी १-९ सल्यानकोट १-९ आगिञ्चोक १-९ त्रिपुरेश्वर १-९

५. भू उपयोग

विवरण	२०५८		२०६८	
	क्षेत्रफल (हे.)	प्रतिशत	क्षेत्रफल(हे.)	प्रतिशत
कृषि जग्गा (हे.)	३४,११२.००	९५.१०	३२,७९३.००	९२.८५
खेतीयोग्य जग्गा	३३,१२७.६०	९२.३५	३१,५२८.३०	८९.२७
अस्थायी बाली लागेको जग्गा	३२,८४६.७०	९१.५७	३०,९११.३०	८७.५२
अन्य खेतीयोग्य जग्गा	२८०.९	०.७८	६१७	१.७५
स्थायी बाली लागेको जग्गा	७८०.९	२.१८	९३५.३	२.६५
स्थायी चौरचरण भएको जग्गा	२०३	०.५७	३२४	०.९२
पोखरी	०.५	०.००	५.४	०.०२
गैर कृषि जग्गा	१,७५९.४०	४.९०	२,५२५.२०	७.१५
निजी वन वनेलो	६०२.९	१.६८	६५९.९	१.८७
अन्य जग्गा	१,१५६.५०	३.२२	१८६५.३	५.२८
कृषिचलनको जम्मा क्षेत्रफल (हे.)	३५,८७१.४०	१००.००	३५,३१८.२०	१००.००

स्रोत : रा.कृषि गणना २०५८ र २०६८, केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग

६. हावापानी

यस जिल्लामा पाइने हावापानीलाई मुख्यतः समोष्ण, समशितोष्ण र शितोष्ण गरी तीन किसिममा विभाजन गर्न सकिन्छ। जिल्लाको दक्षिणी होचा समथर भाग तथा टारहरुमा समउष्ण हावापानी पाइन्छ भने मध्य भागका पहाडी क्षेत्रहरुमा समशितोष्ण हावापानी पाइन्छ। यसैगरी उत्तरी भेगका सेर्तुङ, गणेश हिमाल जस्ता क्षेत्रहरुमा शितोष्ण हावापानी पाइन्छ। दक्षिण पूर्वी मनसुनबाट वर्षाको शुरुवात हुने यस जिल्लाका सबै क्षेत्रहरुमा एकैनासले वर्षा हुदैन। समुन्द्री सतहबाट २००० मि. भन्दा बढी उचाइ भएका नौविसे, भालाड, सेर्तुङ र तिप्लिङ जस्ता क्षेत्रहरुमा ४ महिना देखि ५

महिनासम्म वर्षा हुन्छ भने बढी उच्च भागमा रहेका लापा र री जस्ता क्षेत्रहरूमा ३ देखि ४ महिनासम्म वर्षा हुन्छ। यसैगरी बुढीगण्डकीका आसपासका बसेरी, बुढाथुम, मूलपानी, आगिनचोक, सल्यानटार र ज्यामरुङ्ग जस्ता क्षेत्रहरूमा पनि ४ देखि ५ महिनासम्म वर्षा हुन्छ भने अन्य क्षेत्रहरूमा ३ देखि ४ महिनासम्म मात्र वर्षा हुन्छ।

७. नदीनाला

यस जिल्लाको पश्चिम सिमाना तय गर्दै बगेको बुढीगण्डकी नदीले गोर्खा जिल्ला र धादिङ जिल्लाको सिमाना छुट्टयाएर बगेको छ। त्यसैगरी त्रिशुली नदी, आँखु नदी, थोप्पल खोला, आँसी खोला, कोशी खोला, महेशखोला लगायत २५ वटा ठूला र १७४३ भन्दा बढी साना खोला, खोल्साहरू यस जिल्लाभित्र रहेका छन्। ती मध्ये मुख्य नदी तथा खोलाहरू निम्न बमोजिम छन्।

मुख्य नदी	खोलाहरू	खोल्साहरू	मुख्य नदी	खोलाहरू	खोल्साहरू
त्रिशुली	चरौंदी	दुना खोला	बुढीगण्डकी	मानु खोला	पिन खोला
	मलेखु	खानीखोला		कास्टे खोला	बगुवा खोला
	गल्टु खोला	दरिया खोला		मस्ते खोला	किडताङ खोला
	बेल्खु खोला	आग्रा खोला		सुरगन्धी खोला	आउल खोला
	चिराङ्दी खोला	च्याङ्गु खोला		आँखु सल्यानटार	गस्ली खोला
	महेश खोला	आँसि खोला			लिस्नु खोला
	थोप्पल खोला	मलेखु खोला			हडगाड खोला
		आवादी खोला			घटिया खोला

८. प्रमुख सांस्कृतिक चाडपर्व एवम् मेलाहरू :

यस जिल्लामा अत्याधिक बासिन्दाहरूले मनाउने प्रमुख चाडहरूमा दशैं, तिहार, लोसार, तिज, श्रीपञ्चमी, शिवरात्री, कृष्णाष्टमी, रामनवमी, फागुपूर्णिमा, माघेसंक्रान्ती, साउनेसंक्रान्ती, आदी हुन भने मुश्लीमहरूको ईद, बकरिद आदि हुन्। क्रिश्चियनहरूले आफ्नो महत्वपूर्ण चाड क्रिसमस मनाउँछन्। यस जिल्लामा अबस्थित विभिन्न मन्दिरहरूमा विशेषगरी महाशिवरात्री र ठूलो एकादशिका दिन मेला वा जात्राहरू लाग्ने गर्दछन्। जसमा सबै जसो स्थानीयबासीको उपस्थिति रहन्छ। यस जिल्लाको एक चर्चित धार्मिक मन्दिर मण्डली माई मन्दिरमा हरेक मंगलबार बाखाको पाठी बली चढाई पूजाआजा गर्ने हरूको घुँइचो लाग्दछ। यस मन्दिरमा महिलाहरू जान नहुने धार्मिक अन्धविश्वास रहेको छ।

९. व्यापारीक महत्वका स्थानहरु

यस जिल्लाको प्रमुख र ठुलो बजारको रूपमा निलकण्ठ बजार रहेको छ। सदरमुकाम बाहेकका अन्य क्षेत्रहरुमा कटुन्जे, सुनौलाबजार, आरुघाट, पृथ्वीराजमार्गमा पर्ने चरौदी, मलेखु गजुरी, बैरेनी, कुरिनटार, महादेववेशी, नौबिसे आदी केन्द्रका रूपमा विकास हुँदै गएका प्रमुख बजार हरु हुन्। राजधानीको छेउ र यातायातको सुविधा पुगेका ग्रामिण क्षेत्रका किसानहरुले उब्जाएको मुख्यतः हरिया तरकारी, अदुवा, लसुन र अनाजहरु यस जिल्लाबाट काठमाण्डौ भित्रिने गर्दछन्। प्राकृतिक मनोरम दृश्यहरुले सजिएको यस जिल्लाका चमेरे गुफा, सिद्धलेकजस्ता क्षेत्रहरु र यस जिल्लामा अवस्थित हिमशिखरहरु, ताल, झरनाहरु एवं जैविक विविधताले भरिपूर्ण वनजंगल र जिवजन्तुहरुका कारणले पर्यटकहरुलाई आकर्षित गर्न सकिने यस जिल्लामा पर्यटकिय बजारको विकास हुनु आवश्यक छ। बजार विकासको क्रममा यस जिल्लामा हाट लाग्ने प्रचलन भने देखिदैन।

१०. बस्ती विकासको स्वरूप :

यस जिल्लामा रहेका २००० भन्दा बढी बस्तीहरु छरिएर रहेका छन्। यी बस्तीहरुमध्ये आधाआधी बस्तीमा २० भन्दा बढी घरधुरीहरु पाइदैन भने एक तिहाइ भन्दा बढी बस्तीहरुमा भने ३० भन्दा बढी घरधुरी रहेको पाइन्छ। यस जिल्लाका मुख्य बस्तीहरुमा नौबिसे, धादिङवेशी, मलेखु, गजुरी, खानीखोला, बैरेनी, बेनिघाट, विशालटार, ढुसाटार, चरौदी, महादेववेशी, अर्चले, खरिढुंगा, आदमघाट, बेल्खु, सल्यानटार, सुनौलाबजार, मजुवाटार, ज्यामीरे, अदुवाबारी, रातोमाटा, डाँडागाउँ आदि पर्दछन्। जिल्लाका अधिकांश बस्तीहरु नदी, वेशी, टार तथा सडक किनारमा अवस्थित छन्। सडक किनारमा रेखाकार रूपमा बस्तीको विकास भएको देखिन्छ भने टार तथा नदी वेशीहरुको केही क्षेत्रमा घना बस्ती समेत रहेको छ। तर अन्य क्षेत्रका अधिकांश बस्तीहरु पातलो र छरिएर रहेको देखिन्छ।

खण्ड २ : जनसंख्या सम्बन्धी विवरण

२.१ जनसंख्या तथ्याङ्कको आवश्यकता :

जनसंख्या सम्बन्धी तथ्याङ्कको आवश्यकता कुनै एक क्षेत्र वा वर्ग विशेषमा काम गर्ने मानिसलाई मात्र नभई यससँग सम्बन्धीत रहने वा जिज्ञासा राख्ने सबै क्षेत्र वा वर्गका नागरिकहरूलाई उत्तिकै पर्दछ। हरेक मानिसहरू आ-आफ्नो पेशामा वा सेवामा लागि रहेका हुन्छन्, ती सबै पेशामा लागेका मानिसहरूले आ-आफ्नो किसिमको आवश्यकता अनुरूप तथ्याङ्कहरूको प्रयोग र प्रचलनमा ल्याउने गर्दछन्। देशको स्वास्थ्य क्षेत्रको योजना बनाउने योजनाकारहरूको लागि आवश्यक पर्ने जनसंख्या तथ्याङ्क र पर्यटन व्यवसायसँग सम्बन्धीतहरूले प्रयोग र प्रचलनमा ल्याउने जनसंख्या सम्बन्धी तथ्याङ्कमा उद्देश्यात्मक विभेद रहेको पाईन्छ। त्यसैगरी राष्ट्र र समाजका हरेक अंगमा रहेर काम गर्ने जो कोही सचेत नागरिकहरूलाई यसको सहायता विना भविष्यको योजना बनाउन र बितेका समयमा भए गरेको कामहरूको सहि मुल्याङ्कन गर्न अप्ठेरो पर्दछ। जनसंख्या सम्बन्धी तथ्याङ्कको उपयोग सरकार, स्थानीय सरकार, सरकारी र गैह्रसरकारी संस्था तथा अध्ययन र अनुसन्धानका क्षेत्रमा लागेका मानिसहरूलाई अत्यधिक पर्ने गर्दछ। यस प्रकार समग्र रूपमा भन्नु पर्दा जनसंख्या तथ्याङ्कको आवश्यकता कुनै एक क्षेत्र विशेषको साँघुरो घेराभित्र मात्र नरही व्यापक क्षेत्रको मानिससँग सम्बन्धीत रहेको हुन्छ र मानिसको अस्तित्व रहनुजेलसम्म यसको आवश्यकता निरन्तर कायम नै रहने छ।

राष्ट्रिय जनगणना : कुनै पनि राष्ट्रको भौगोलिक सिमाभित्र कुनै निश्चित समय र परिधिभित्र रहेर त्यस क्षेत्रमा बसोवास गर्ने सम्पूर्ण नागरिकहरूको गणना गर्ने प्रकृत्यालाई राष्ट्रिय जनगणना भनिन्छ। अर्को शब्दमा भन्नुपर्दा जनताहरूको सम्पूर्ण विवरण सहितको तथ्याङ्क संकलनलाई जनगणना भनिन्छ। जनगणना गर्नुको मुख्य उद्देश्य त्यस क्षेत्रमा रहने मानिसको निश्चित संख्याको यकिन गर्नु हो। यसको लागि कुनै क्षेत्र विशेषमा रहेको निश्चित घरहरूको संख्यालाई लिइन्छ र उक्त घरमा रहेका परिवार संख्या, महिला/पुरुष, रहन सहनको स्तर, बसाइ सराई, शिक्षाको अवस्था तथा जन्म तथा मृत्युको सम्पूर्ण बनौट आदिलाई समावेश गरी तथ्याङ्क संकलन गरिन्छ।

जनगणनाबाट संकलन भएको तथ्याङ्क देशको सामाजिक तथा आर्थिक विकासको लागि योजना तर्जुमा, अध्ययन एवं अनुसन्धान गर्न प्रयोग गरिने आधारभूत तथ्याङ्क भएकाले कुनै पनि देशमा राष्ट्रिय

जनगणनालाई एक महत्वपूर्ण राष्ट्रव्यापी कार्यको रूपमा लिईन्छ। यस्तो आयोजना संचालन गर्नको लागि आर्थिक स्रोत जनशक्ति र साधन जुटाउनु पर्ने तथा तयारीको लागि पनि लामो समय लाग्ने भएकोले सबै जसो मुलुकहरूमा जनगणना सामान्यतया १०/१० वर्षमा गर्ने चलन रहेको छ। नेपालमा वि.सं १९६८ (सन् १९११) देखि जनगणना गर्ने काम शुरु भएको हो। त्यसपछि लगभग प्रत्येक १०/१० वर्षमा जनगणना सञ्चालन हुँदै आएको छ। वि.सं २०६८ (सन् २०११) को गणना नेपालको इतिहासमा ११ औं जनगणना हो।

२.२ महत्वपूर्ण तथ्याङ्कीय परिभाषाहरू :

कनै पनि विषयको तथ्याङ्क संकलन गर्दा सोको परिभाषा स्पष्ट उल्लेख हुनु आवश्यक हुन्छ। संकलन गरिएका तथ्याङ्कहरू परिभाषामा एकरूपता भएमा तथ्याङ्कलाई तुलनात्मक रूपमा अध्ययन गरिन सकिने भएकोले यहाँ उल्लेख गरिएको हो। नेपालमा महत्वपूर्ण तथ्याङ्क संकलन गर्ने जिम्मेवारी केन्द्रीय तथ्याङ्क विभागले पाएकोमा जनसांख्यिक तथ्याङ्क आदि संकलन गर्दा उक्त निकायले गरेको परिभाषा अनुसार नै गर्दा एकरूपता हुने हुन्छ। केन्द्रीय तथ्याङ्क विभागद्वारा संचालन गरिने राष्ट्रिय जनगणनामा प्रयोग गरिएको केही परिभाषा यहाँ उल्लेख गरिएको छ।

क) जनगणना विधि र अक्सर बसोबास : गणना गर्दाको मुख्य उद्देश्य भनेको गणनामा कोहि व्यक्ति नछुटुन् तथा कोहि नदोहरिउन् भन्नु हो। जनगणना गर्ने दुई वटा विधिहरू छन् ती हुन: १) वास्तविक उपस्थिति विधि(De-facto method): यस विधिबाट तथ्याङ्क संकलन गर्नु भनेको निश्चित समयमा जो जहाँ छ त्यहिबाट तथ्याङ्क संकलन गर्नु हो। यो पद्धतिमा प्रायः निश्चित रातको समयलाई सन्दर्भ समय मानि त्यस रात जो जहाँ छ त्यहिबाट तथ्याङ्क संकलन गरिन्छ। २). स्थाई बसोबास गणना विधि (De-jure method), यस विधिबाट तथ्याङ्क संकलन गर्नु भनेको Legal place of Residence अर्थात कानूनी रूपमा बसोबास गरेको ठाँउबाट तथ्याङ्क संकलन गर्नु हो।

वि. स. २००९/११ देखि प्रत्येक दश-दश वर्षमा संचालन हुँदै आएका जनगणनाहरू मोडिफाइड डिजुरे (Modified de-jure) पद्धतिको आधारमा गणना हुँदै आएको छ। यस विधि अनुसार व्यक्तिको गणना गर्दा व्यक्ति प्रायःजसो जुन ठाउँमा बसोबास गर्छन्, त्यो व्यक्ति/परिवारको गणना त्यही ठाउँबाट गर्नुपर्दछ। गणनाको अवधिमा कुनै व्यक्ति छोटो समयको लागि औषधोपचार वा तीर्थयात्रा वा

पर्यटनका लागि आफ्नो अक्सर बसोबासको स्थान छोडी अन्यत्र गएको भएतापनि त्यस्ता व्यक्तिहरुको गणना अक्सर बसोबासको आधारमा सम्बन्धीत स्थानको भएको मानि सो स्थानबाटै गणना गरिन्छ। यस्तै यस विधिमा कामगर्ने मान्छे वा भान्से पनि एउटै परिवारमा खाने र बसोबास गर्नेगरेको भए तिनीहरुलाई त्यही परिवारमा सामेल गरी गणना गर्नुपर्दछ।

सामान्यतया व्यक्तिहरुको गणना गर्दा अक्सर बसोबासको अवधारणाबाट नै गणना गर्नुपर्दछ। तर अक्सर बसोबास यकिन गर्न नसकिएको अवस्थामा कुनै पनि व्यक्ति ६ महिना वा सो भन्दा बढी समयको लागि स्वदेशकै अन्यत्र स्थान वा विदेशमा गएको रहेछ भने त्यस्ता व्यक्तिलाई गणना गरिएको स्थानमा समावेश गरिदैन। त्यस्तै प्रकारले कुनै पनि व्यक्ति ६ महिना वा सो भन्दा बढी समय देखि स्वदेशकै अन्यत्र स्थान वा विदेशबाट आई यस क्षेत्रमा बसोबास गरिरहेको रहेछ भने त्यस्ता व्यक्तिलाई गणना गरिएको क्षेत्र वा स्थानमा समावेश गरिन्छ।

ख) घर परिवार : सामान्यतया एउटै आम्दानी तथा खर्चले व्यवहार चलाई एकै भान्सामा खानपान गरी वसेका व्यक्तिहरुको समुहलाई परिवार भनिन्छ। परिवारमा एकमात्र वा धेरै व्यक्तिहरु हुन सक्दछन्। तिनीहरु नातेदार पनि हुन सक्तछन्, नहुन पनि सक्तछन् वा कोही असम्बन्धीत व्यक्ति (जस्तो कृषि काम गर्ने स्थायी कामदार, स्थायी रुपमा काम गर्ने कामदार) मिलेर पनि परिवार बन्न सक्दछ। एउटा घरमा एक वा एकभन्दा बढी परिवार पनि बसोबास गरेको हुन सक्दछ।

ग) परिवार मूली : परिवारको सवै सदस्यले त्यस परिवारको मुख्यरुपमा मानिआएको व्यक्ति (पुरुष वा महिला) लाई परिवारको मुली भनिन्छ। परिवारमा भै-परी आउने सवै व्यवहार चलाउने अधिकार तथा जिम्मेवारी परिवार मुलीको हुन्छ।

घ) अपाङ्गता : अपाङ्गता भन्नाले शरीरको कुनै एक वा एकभन्दा बढी अंगहरुले सामान्य रुपमा काम गर्न नसकेर दैनिक कार्यहरु सरलतापूर्वक गर्नु अप्ठ्यारो पर्ने अवस्था हो। यस प्रकारको अवस्था स्थायी वा अस्थायी हुनसक्दछ। विभिन्न कानूनी दस्तावेजहरु तथा अन्य सर्वेक्षणहरुले अपनाएको परिभाषा अनुसार बुँदागतरुपमा अपाङ्गता भन्नाले :

- हातखुट्टा कमजोर, लुलो भई कुनै कामकाज गर्न समस्या, हिड्डुल गर्न समस्या भएको।
- आँखाले देख्नमा समस्या भए।

- बोलमा समस्या र कानले सुन्नमा समस्या भए ।
- उमेर अनुसार व्यवहार गर्न नसक्ने र सिक्नमा वा पढ्नमा ढिलाई वा गाह्रो हुनु ।
- एकोहोरो भएर बस्ने, दिक्क मान्ने र दिक्दार भई एकान्तमा बस्ने, छोप्ने जस्ता अनौठो व्यवहार गर्ने र आत्महत्या बारे भन्ने वा आत्महत्या गर्न कोशिस गर्नु जस्तो व्यवहार ।
- छारे रोग वा छोप्ने रोग/व्यथाले ग्रसित भए ।
- कुनै दीर्घ समस्या वा रोग भएको भए ।

२.३ जिल्लाको जनसंख्या सम्बन्धी विवरण

जनसंख्याका आधारभुत तथ्याङ्कहरूको विवरण यस खण्डमा राखिएको छ। राष्ट्रिय जनगणना २०६८ का प्रकाशित तथा वेभसाइट मार्फत सार्वजनिक गरिएका तथ्याङ्कहरूलाई गणना एवं प्रशोधन गरेर केही सूचकहरू तयार गरिएको छ।

यस खण्डमा जिल्लास्तरका आधारभुत जनसांख्यिक विवरण, एकल उमेर अनुसार जनसंख्या, जातजाति, मातृभाषा, धर्म, अपाङ्गता लगायतका तथ्याङ्कहरू समावेश गरिएको छ। गा.वि.स. स्तरको जनसंख्या विवरणहरू विस्तृतरूपमा अनुसूचीहरूमा उल्लेख गरिएको छ।

२.४ जनसंख्या र जनघनत्व

राष्ट्रिय जनगणना २०६८ अनुसार धादिङ जिल्लाको कुल जनसंख्या ३,३६,०६७ रहेको छ, जसमध्ये पुरुष ४६.९६५ प्रतिशत (१,५७,८३४) र महिला ५३.०३५ प्रतिशत (१,७८,२३३) रहेका छन्। गत २०५८ सालको जनगणनामा जिल्लाको कुल जनसंख्या ३,३८,६५८ रहेको थियो जसमध्ये पुरुष ४८.९७७ प्रतिशत (१,६५,८६४) र महिला ५१.०२३ प्रतिशत (१,७२,७९४) थिए।

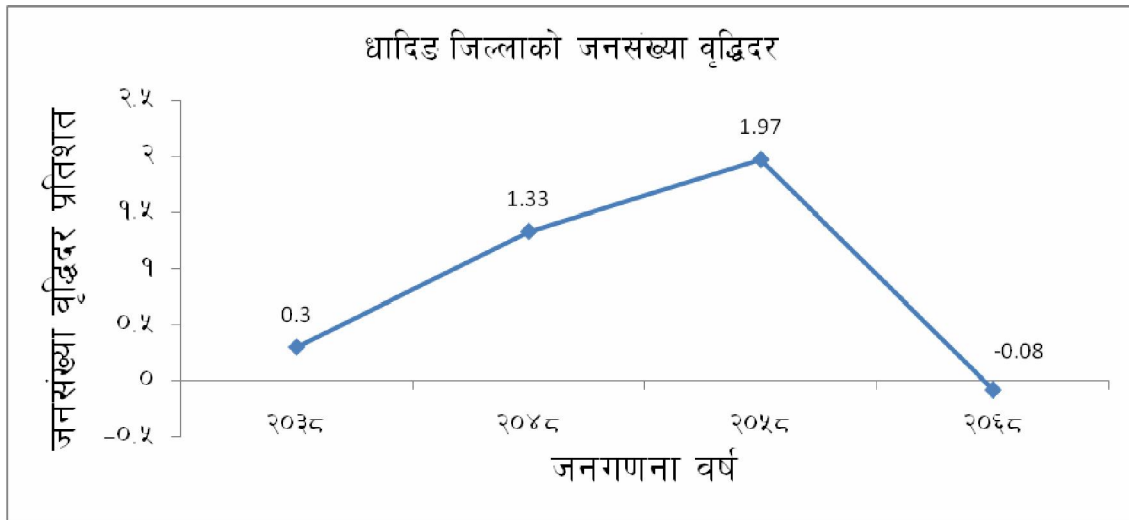
यस बाहेक लैङ्गिक अनुपात तथा औषत परिवार संख्या पनि २०५८ को राष्ट्रिय जनगणना भन्दा घटेको छ जसमा लैङ्गिक अनुपात ९५.९९ बाट ८८.५ र औषत परिवार संख्या ५.४ बाट ४.५५ मा झरेको छ।

तालिका २.१ : जनसंख्या र जनघनत्व

जनगणना वर्ष	घरपरिवार संख्या	जनसंख्या			औषत परिवार को	लैंगिक अनुपात	जनसंख्या वृद्धिदर	जनघनत्व
		जम्मा	पुरुष	महिला				
२०६८	७३,८५३	३,३६,०	१,५७,	१,७८,	४.५५	८८.६	-०.०८	१७४
२०५८	६२,७५९	३,३८,६	१,६५,	१,७२,	५.४०	९५.९९	१.९७	१७५.५

स्रोत: राष्ट्रिय जनगणनाको प्रतिवेदन: २०६८

चित्र नं. २.१ : धादिङ जिल्लाको वार्षिक जनसंख्या वृद्धिदर



तालिका २.२ : धादिङ जिल्लाका महत्वपूर्ण जनसांख्यिक सूचकहरू

क्र.सं	विवरण	इकाई	वर्ष २०६८
१	प्रौढ साक्षरता	प्रतिशत	५३.२६
२	प्रौढ निरक्षर	प्रतिशत	४६.७४
३	Per capita Income	PPP\$	९८२
४	Per capita Income	\$	६०७
५	Per capita Income	Rs. at market	४३८९९
६	Gross National Income		१४७५३
७	Labour Productivity	(in Rs.)	८०५७५.२
८	औसत आयु (दुबै)	वर्ष	७०.८६
९	HDI (Arithmetic Mean)		०.५२४
१०	HDI (Geometric Mean)		०.४६९

क्र.सं	विवरण	इकाई	वर्ष २०६८
११	असुरक्षित खानेपानी प्रयोगकर्ता	प्रतिशत	१५.३९
१२	Mean year of Schooling	वर्ष	३.२०
१३	अपाङ्गको जनसंख्या	जना	७८२७
१४	निर्भरता दर	दर	८२.४४
	बाल निर्भरता दर	दर	६२.७८
	बालिका निर्भरता दर	दर	३१.२५
	बालक निर्भरता दर	दर	३१.५३
	वृद्ध निर्भरता दर	दर	१९.६७
१५	७५ वर्ष वा माथिको जनसंख्या	प्रतिशत	२.९८
१६	७५ वर्ष वा माथिको पुरुष प्रतिशत	प्रतिशत	१.४९
१७	७५ वर्ष वा माथिको महिला प्रतिशत	प्रतिशत	१.४९
१८	औसत विवाह उमेर		
	पुरुष	वर्ष	२२.९
	महिला	वर्ष	२०.६
१९	विदेशिएको जनसंख्या प्रतिशत	प्रतिशत	६.७१

स्रोत: राष्ट्रिय जनगणनाको प्रतिवेदन: २०५८ र २०६८

तालीका २.३ : नयाँ कायम भएका नगरपालिका तथा गाउँपालिकाहरूको २०६८ सालको जनगणना बमोजिमको जनसंख्या

सि.नं.	गा.पा./न.पा.	घरपरिवार संख्या	जनसंख्या		
			पुरुष	महिला	जम्मा
१	रुवी भ्याली	२१३४	४४६२	५१००	९५६२
२	बेनिघाट रोराङ्ग	६१६९	१५६६०	१५८१५	३१४७५
३	नेत्रावती	३१२१	५६०३	७२६७	१२८७०
४	नीलकण्ठ न.पा.	१३९८६	२६८५१	३२०२५	५८८७६
५	ज्वालामुखी	५७३०	१०५७३	१३३९३	२३९६६
६	सिद्धलेक	५१३८	१०९६५	१२७६४	२३७२९
७	त्रिपुरा सुन्दरी	५३५७	१००८२	१२९१०	२२९९२
८	गंगाजमुना	४८६४	९५२७	१२२५७	२१७८४
९	गजुरी	५६०२	१४०६८	१३७७३	२७८४१
१०	गल्छी	५४१२	१२८८१	१३३३४	२६२१५
११	खनीयावास	२६५१	५८४७	६९०२	१२७४९
१२	धुनीबेशी न.पा.	६७५९	१५१९७	१५८३२	३१०२९
१३	थाक्रे	६९२८	१६११८	१६८६१	३२९७९
कूल जम्मा		७३८५१	१५७८३४	१७८२३३	३३६०६७

स्रोत: राष्ट्रिय जनगणना २०६८

तालिका २.४ : उमेर समुह अनुसार परिवार मुली

उमेर समुह अनुसार परिवार मुली	जम्मा	उमेर समुह							७० वा सो भन्दा बढी
		१०-१४	१५-१९	२०-२९	३०-३९	४०-४९	५०-५९	६०-६९	
जम्मा	७३८५१	६८	७५०	९,८७८	१५,३८०	१६,१०२	१३,९८७	१०,५९०	७,०९६
प्रतिशत	१००	०.०९	१.०२	१३.३८	२०.८३	२१.८०	१८.९४	१४.३४	९.६१
पुरुष	५३३०३	३२	३६८	५३१२	१०१२९	१२२४४	११४४६	८२८०	५४९२
महिला	२०५४८	३६	३८२	४५६६	५२५१	३८५८	२५४१	२३१०	१६०४

२.५ घर तथा आवासीय इकाइको स्वामित्व र बनौट

विगतको जनगणना जस्तै यस जनगणनामा पनि परिवारले आवासीय हैसियतमा प्रयोग गरिरहेको घरको स्वामित्वसम्बन्धी प्रश्न सोधिएको थियो । कुल ७३,८४२ परिवार मध्ये ९१.६९ प्रतिशत परिवारहरू आफ्नै स्वामित्वको घरमा बसोबास गरिरहेको पाइयो भने ७.०७ प्रतिशत परिवारहरू भाडामा लिइएको आवासीय इकाइमा बसिरहेको पाइयो । विगत २०५८ सालको जनगणनामा यो मान क्रमशः ९४.०८ प्रतिशत र ३.७० प्रतिशत थियो । हालको गणनाअनुसार एक प्रतिशत भन्दा कम परिवारहरू संस्थागत इकाइमा र बाँकी परिवारहरू अन्य इकाइमा बसोबास गरेको देखिन्छ ।

तालिका : २.५ घरको स्वामित्वअनुसार परिवार सङ्ख्या

गणना वर्ष	जम्मा	घर वा आवासीय इकाइको स्वामित्व			
		आफ्नै	भाडामा	संस्थागत	अन्य
२०६८	७३,८४२	६७,७०६	५,२२४	२३५	६७७
प्रतिशत	१००	९१.६९	७.०७	०.३२	०.९२

स्रोत: राष्ट्रिय जनगणनाको प्रतिवेदन : २०५८ र २०६८

२.६ घर/आवासीय इकाइको बनौट

यस गणनामा परिवार बसोबास गरिरहेको घर वा आवासीय इकाइको बनौटलाई सो घर/आवासीय इकाइको भौतिक संरचनाका मुख्य अङ्गहरू जग, बाहिरी गारो र छानाको बनावटको आधारमा विश्लेषण गरिएको छ ।

२.६.१ घरको जगको बनावट : नतिजा अनुसार धादिङ जिल्लाका परिवारले प्रयोग गरिरहेका ७३,८४२ घरहरूमध्ये ६३,९८५ (८५.६५%) घरको जग माटोको जोडाइ भएको , ३,४१६(४.६३ %)घरको जग सिमेन्टको जोडाइ भएको , ३,९५८(५.३६ %)घरको जग **RCC** पिलर भएको , १,९२४(२.६१ %) घरको जग खाँबो भएको, ११४(०.१५ %)घरको जग अन्य रहेको र ४४५(०.६० %) घरको जगको बारे उल्लेख नभएको पाइयो ।

२.६.२ घरको बाहिरी गारोको बनावट : नतिजा अनुसार धादिङ जिल्लाका परिवारले प्रयोग गरिरहेका ७३,८४२ घरहरूमध्ये ६२,९८६(८५.३० %) घरको गारो माटोको जोडाइ भएको , ८,५३८ (११.५६ %) घरको गारो सिमेन्टको जोडाइ भएको, ८३०(१.१२ %) घरको गारो काठ/प्लेक भएको , ८०६(१.०९ %) घरको गारो बाँस भएको , १०(०.०२ %) घरको गारो काँचो इटा भएको , १७६ (०.२४ %) घरको गारो अन्य रहेको र ४९६(०.६७ %) घरको गारोको बारेमा उल्लेख नभएको पाइयो ।

२.६.३ घरको छानोको बनावट : नतिजा अनुसार धादिङ जिल्लाका परिवारले प्रयोग गरिरहेका ७३,८४२ घरहरूमध्ये ५,३२५(७.२१%) घरको छानो खर, पराल वा छ्वाली भएको , ३७,३४१ (५०.५%) घरको छानो जस्ता वा टिन भएको , २३,७१२(३२.११%) घरको छानो टायल वा ढुङ्गा भएको , ५,३०२(७.१८%) घरको छानो सिमेन्ट ढलान भएको , १,४९४(२.०२%) घरको छानो काठ भएको , ८(०.०१%) घरको छानो माटो भएको , ८९(०.१२%) घरको छानो अन्य रहेको र ५७१(०.७७%) घरको छानोको बारेमा उल्लेख नभएको पाइयो ।

२.७ परिवारले पिउने पानीको मुख्य स्रोत

राष्ट्रिय जनगणना २०६८ मा देशभित्रका हरेक परिवारले पिउने पानीको मुख्य स्रोत सम्बन्धी विवरण सङ्कलन गरिएको थियो । सो गणनाको नतिजाअनुसार धादिङ जिल्लाका कुल ३७,८४२ परिवार मध्ये ६२,४१८ परिवारले धारा/पाइपबाट र ६,२३६ मुल धाराबाट पिउने पानी मुख्यरूपमा आपूर्ति गर्ने गरेको पाइएको छ । ट्युववेल/हाते पम्प, ढाकिएको इनार/कुवा, नदी/खोला र अन्य स्रोतबाट पिउने पानी आपूर्ति गर्ने परिवारहरू सानो संख्यामा रहेका छन ।

तालिका २.६ : खाना पकाउन प्रयोगहुने ईन्धन अनुसार परिवार संख्या, २०६८ र २०५८

गणना वर्ष	जम्मा	खाना पकाउन अक्सर प्रयोग गरिने इन्धन							
		काठ दाउरा	मट्टितेल	एल पि ग्यास	गुईठा	गोबर ग्याँस	बिजुली	अन्य	नखुलेको
२०६८	७३,८४२	६२,३६७	६१८	७,५१७	८	२,९४०	५२	७६	२६४
प्रतिशत	१००	८४.४६	०.८४	१०.१८	०.०१	३.९८	०.०७	०.१०	०.३६
२०५८	६२,७५८	५८,४००	२,९५९	६३५	०	५७९	-	४८	१३७
प्रतिशत	१००	९३.०६	४.७१	१.०१	०	०.९२	-	०.०८	०.२२

स्रोत: राष्ट्रिय जनगणनाको प्रतिवेदन: २०५८ र २०६८

२.९ परिवारमा बत्ति बाल्न अक्सर प्रयोग गरिने साधन

प्राप्त नतिजामा जिल्लाका धेरैजसो घरपरिवारहरूले आफू बसोबास गरेको घर/आवासीय इकाइमा बत्ति बाल्नका लागि अक्सर बिजुली प्रयोग गर्ने गरेको देखिएको छ। गत २०५८ सालको जनगणनामा बिजुली प्रयोग गर्ने परिवार १३.९९ प्रतिशत रहेकोमा २०६८मा त्यो प्रतिशतमा उल्लेख्य वृद्धि भई ६२.६४ प्रतिशत पुगेको छ। गत जनगणनामा बत्ति बाल्नका लागि अक्सर मट्टितेल प्रयोग गर्ने परिवार ८४.५३ प्रतिशत रहेकोमा हाल घटेर १९.३४ प्रतिशत मात्र देखिएको छ। बत्ति बाल्नका लागि अक्सर सोलार र अन्य इन्धन प्रयोग गर्ने परिवार क्रमशः ११.१० र ६.५१ प्रतिशत रहेको देखिन्छ।

तालिका २.७ परिवारले बत्ति बाल्न अक्सर प्रयोग गरिने साधन, २०६८ र २०५८

गणना वर्ष	जम्मा	बत्ति बाल्न अक्सर प्रयोग गरिने साधन					
		बिजुली	मट्टितेल	गोबर ग्याँस	सोलार	अन्य	नखुलेको
२०६८	७३,८४२	४६,२५७	१४,२८२	३८	८,१९६	४,८०४	२६५
प्रतिशत	१००	६२.६४	१९.३४	०.०५	११.१०	६.५१	०.३६
२०५८	६२,७५९	८,७८२	५३,०५२	२९०	-	४६६	१६९
प्रतिशत	१००	१३.९९	८४.५३	०.४६	-	०.७४	०.२७

स्रोत: राष्ट्रिय जनगणनाको प्रतिवेदन: २०५८ र २०६८

२.१० जातजाति अनुसार जनसंख्या

तालिका :२.८ जातजाति अनुसार जनसंख्या

क्र.सं	जातजाती	२०५८	२०६८	क्र.सं	जातजाती	२०५८	२०६८
१	क्षेत्री	५२,५५२	४९,४५७	३४	मुसहर	-	१५
२	ब्राह्मण पहाड	५७,४४९	५०,३४६	३५	लोध	-	१८
३	मगर	२८,६७५	२८,६४४	३६	माफी	४६६	५३५
४	थारु	२०२	२८२	३७	दनुवार	२१७	९६९
५	तमाड	७२,७४६	७४,२३९	३८	चेपाड/प्रजा	१०,८७८	१४,४९२
६	नेवार	३२,४२९	३१,५८७	३९	हलवाइ	२	४५
७	मुस्लिम	५९२	१,०३४	४०	राजपुत	२३	२०
८	कामी	११,३४३	१४,०६१	४१	कायस्थ	२४	१३
९	झादव	४९	९२	४२	बडही	३४	१६
१०	राई	२,५९९	२,२११	४३	नुनिया	-	२०
११	गुरुड	२६,२२४	१८,६३२	४४	चाम्लिड	-	११
१२	दमाइ/ढोली	७,९३५	८,५४४	४५	गन्गाई	२६	-
१३	लिम्बु	३१	९९	४६	थामी	१०	-
१४	ठकुरी	३,३८१	३,१२८	४७	धिमाल	३१	-
१५	सार्की	१३,६०२	१६,२४२	४८	भोटे	७	२९
१६	तेली	१३२	१४८	४९	नौराड	११	-
१७	चमार/हरि जन/राम	६	२५	५०	दरै	८२३	८१८
१८	कोइरी/कुश वाहा	२९	१८	५१	थकाली	१०	७३
१९	कुर्मी	७	२१	५२	पहरी	७६	-

क्र.सं	जातजाती	२०५८	२०६८	क्र.सं.	जातजाती	२०५८	२०६८
२०	सन्यासी	३,४२९	३,४३८	५३	टाट्मा	-	२१
२१	धानुक	६	२३	५४	कामर	१६५	३७२
२२	दुसाद/पाश वान/पासी	२	१४	५५	बोटे	५	-
२३	शेर्पा	६२६	६७	५६	ब्रम्हु	२२६	३१७
२४	सोनार	१,६६८	२८	५७	गाइने	२८	३०
२५	घले	-	६,७६९	५८	जिरेल	४	२०
२६	ब्रह्मण तराइ	२३	४७	५९	वादी	१०	१६७
२७	बनिया	१९	५९	६०	राजवंशी	२	१९
२८	धर्ती/भुजेल	३,१३४	३,३८७	६१	सुनुवार	९८	३९
२९	म्लाह	३५	१६	६२	अन्य जाती	-	१३३
३०	कलवार	५५	१२२	६३	तराइ अन्य	५४	८९
३१	कुमाल	४,१२२	४,६२४	६४	दलित अन्य	१,६१३	१५७
३२	हजाम/ ठाकुर	४४	१२६	६५	जात नखुलेको	५५६	७९
३३	कानु	२२	२०		जम्मा	३,३८,६५८	

२.११ परिवारले प्रयोग गर्ने शौचालयको सुविधा

जिल्लाका २९.६३ प्रतिशत परिवारहरूसँग आफू बस्ने घरमा अझै पनि शौचालयको सुविधा नभएको तथ्याङ्क राष्ट्रिय जनगणना २०६८ को नतिजाले देखाएको छ जुन संख्या विगतको जनगणनामा ५६.४१ प्रतिशत थियो । हाल ४६.४७ प्रतिशत परिवारहरूले फलस भएको (आधुनिक)शौचालय प्रयोग गर्ने गरेको पाइएको छ जुन विगतको जनगणनामा ७.७९प्रतिशत मात्र थियो । त्यसैगरी साधारण शौचालय प्रयोग गर्ने परिवारहरूको संख्या २३.५५ प्रतिशत देखिएको छ जुन विगतमा ३५.२१ प्रतिशत थियो ।

तालिका २.९ परिवारले प्रयोग गर्ने शौचालयको सुविधा, २०६८ र २०५८

गणना वर्ष	जम्मा	शौचालय नभएको	शौचालयको प्रकार		नखुलेको
			फ्लस भएको	साधारण	
२०६८	७३,८४२	२१,८७८	३४,३१६	१७,३८८	२६०
प्रतिशत	१००	२९.६३	४६.४७	२३.५५	०.३५
२०५८	६२,७५८	३५,४००	४,८८९	२२,०९९	३७०
प्रतिशत	१००	५६.४१	७.७९	३५.२१	०.५९

स्रोत: राष्ट्रिय जनगणनाको प्रतिवेदन: २०५८ र २०६८

२.१२ मातृभाषा अनुसार जिल्लाको जनसंख्या

तालिका २.१० मातृभाषा अनुसार जिल्लाको जनसंख्या

क्र.सं.	मातृभाषा	जनगणना	
		२०५८(प्रतिशत)	२०६८(प्रतिशत)
१	नेपाली	७२.१९	७१.४८
२	तमाङ	१९.३७	२०.२३
३	मगर	२.३९	१.९६
४	चेपाङ	२.२१	२.५४
५	गुरुङ	१.९२	२.१३
६	नेवार	०.७८	०.९३
७	अन्य	१.१३	०.७३
	जम्मा	१००.००	१००.००

स्रोत: राष्ट्रिय जनगणनाको प्रतिवेदन: २०५८ र २०६८

२.१३ धर्मको विवरण

वि.सं.२०६८ को राष्ट्रिय जनगणना अनुसार जिल्लाभित्र विभिन्न ९ वटा धर्म मान्ने व्यक्तिहरू रहेको देखाएको छ। यसअनुसार हिन्दु धर्मावलम्बी ७३.८९ प्रतिशतबाट घटेर ७२.४२ प्रतिशतमा भरेको छ। बौद्ध धर्मावलम्बीहरूकुल जनसङ्ख्याको २०.५७ प्रतिशत रहेका छन्। यस जनगणनामा नयाँ प्रकृति र बोन धर्मावलम्बी पनि देखिएको छ। त्यस्तै गत जनगणनामा भएको शिख धर्मावलम्बी अहिले शून्यमा आएको छ।

तालिका : २.११ धर्म अनुसार जिल्लाको जनसंख्या

धर्म	हिन्दु	बौद्ध	इस्लाम	किरात	क्रिश्चियन	प्रकृति	बोन	जैन	बहाई	शिख	धर्म नखुलेको	जम्मा
२०६८	२,५०,२४७	६९,११	१,०३४	३३	२१,२४	८१७	३	२	४५	०	४००	
प्रतिशत	७२.४२	२०.५७	०.३१	०.०१	६.३२	०.२४	०	०.००	०.०१	०	०.१२	
२०५८	२,४३,३८४	७६,१२	६२५	२६	११,४३	-	-	१८	१४	३८	१२०	
प्रतिशत	७३.८९	२२.४	०.१८	०.०१	३.३८	-	-	०.०१	०	०.०१	०.०४	

स्रोत: राष्ट्रिय जनगणनाको प्रतिवेदन: २०६८

तालिका २.१२ बसाई सराईको अवस्था

जन्म स्थान	दुवै	प्रतिशत	पुरुष	प्रतिशत	महिला	प्रतिशत
स्वदेश	३३१००९	९९.०२	१५४३७८	९८.९०	१७६६३१	९९.१२
उही जिल्ला	३१४५९४	९४.११	१५००५३	९६.१३	१६४५४१	९२.३४
अर्को जिल्ला	१६४१५	४.९१	४३२६	२.७७	१२०८९	६.७८
विदेश	७९५	०.२४	४९०	०.३१	३०५	०.१७
नखुलेको	२४८८	०.७४	१२३१	०.७९	१२५७	०.७१
जम्मा	३३४२९२	१००.००	१५६१००	१००.००	१७८१९२	१००.००

स्रोत: राष्ट्रिय जनगणनाको प्रतिवेदन: २०६८

२.१४ अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको विवरण

जिल्लाका कुल जनसङ्ख्याको २.३३ प्रतिशत हिस्सामा कुनै एक वा बढी प्रकारको अपाङ्गता रहेको देखिएको छ। विगत २०५८ सालको जनगणनामा अपाङ्गता रहेका व्यक्तिहरू १,२४१ जना मात्र थिए। शारीरिक तथा मानसिक अपाङ्गता भएका कुल ७८२७ व्यक्तिहरू मध्ये ४,२६४ पुरुष र बाँकी ३,५६३ महिला रहेको देखिन्छ। अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूमध्ये ३२.७३ प्रतिशतमा शारीरिक अपाङ्गता, १८.४० प्रतिशतमा दृष्टिसम्बन्धी अपाङ्गता, १५.४३ प्रतिशतमा सुनाइसम्बन्धी अपाङ्गता, १.८४ प्रतिशतमा

श्रवण दृष्टिविहिनता, १२.४४ प्रतिशतमा स्वर बोलाइसम्बन्धी अपाङ्गता, ५.६२ प्रतिशतमा मानसिक अपाङ्गता, ५.३५ प्रतिशतमा बौद्धिक अपाङ्गता र ८.१८ प्रतिशतमा बहुअपाङ्गता भएको पाइएको छ। लैङ्गिकरूपमा हेर्दा पुरुषमा सबैभन्दा बढी शारीरिक अपाङ्गता ३४.६४ र महिलामा पनि ३०.४५ प्रतिशत शारीरिक अपाङ्गता देखिन्छ।

तालिका २.१३ : अपाङ्गतासम्बन्धी विवरण

अपाङ्गताको अवस्था	जम्मा		पुरुष		महिला	
	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत
शारीरिक अपाङ्गता	२,५६२	३२.७३	१,४७७	३४.६४	१,०८५	३०.४५
दृष्टिविहिन अपाङ्गता	१,४४०	१८.४०	६८८	१६.१४	७५२	२१.११
सुनुवाई सम्बन्धी अपाङ्गता	१,२०८	१५.४३	६५५	१५.३६	५५३	१५.५२
श्रवण दृष्टिविहिन	१४४	१.८४	७३	१.७१	७१	१.९९
स्वरबोलाई सम्बन्धी अपाङ्गता	९७४	१२.४४	५६५	१३.२५	४०९	११.४८
मानसिक अपाङ्गता	४४०	५.६२	२२२	५.२१	२१८	६.१२
बौद्धिक अपाङ्गता	४१९	५.३५	२३७	५.५६	१८२	५.११
बहुअपाङ्गता	६४०	८.१८	३४७	८.१४	२९३	८.२२
जम्मा	७,८२७	१००.००	४,२६४	१००.००	३,५६३	१००.००

स्रोत: राष्ट्रिय जनगणनाको प्रतिवेदन: २०६८

२.१५ अनुपस्थित जनसंख्या

राष्ट्रिय जनगणना २०६८ अनुसार जिल्लामा अनुपस्थित (विदेशमा बसोबास गर्ने) जनसंख्या २२,५३७ जना रहेकोदेखिन्छ जसमा पुरुषको संख्या २०,२०७ र महिलाको संख्या २,३३० रहेको छ। दश वर्षअघि अर्थात २०५८ सालमा अनुपस्थित (विदेशमा बसोबास गर्ने) संख्या ९,८०६ जना मात्र थियो जसमा पुरुष ९,१०० र महिला ७०६ जना थिए।

तालिका २.१४ : अनुपस्थितको कारण

अनुपस्थितको कारण	व्यापार	निजी नोकरी	संस्थागत नोकरी	अध्ययन	द्वन्द	आश्रित	अन्य	नखुलेको	जम्मा
जम्मा	३२४	१७,३९१	१,६४५	८९९	२९	१,१५९	२५१	८३९	२२,५३७
प्रतिशत	१.४४	७७.१७	७.३०	३.९९	०.१३	५.१४	१.११	३.७२	१००.००
पुरुष	२७३	१६,२७६	१,५७३	६२८	२५	५३४	२०६	६९२	२०,२०७
प्रतिशत	१.३५	८०.५५	७.७८	३.११	०.१२	२.६४	१.०	३.४२	१००.००
महिला	५१	१,११५	७२	२७१	४	६२५	४५	१४७	२,३३०
प्रतिशत	२.१९	४७.८५	३.०९	११.६३	०.१७	२६.८२	१.९	६.३१	१००.००

स्रोत: राष्ट्रिय जनगणनाको प्रतिवेदन: २०६८

तालिका २.१५ अनुपस्थित व्यक्तिहरु गएको राष्ट्र

विदेशिएको राष्ट्र/ क्षेत्र	जम्मा	प्रतिशत	पुरुष	प्रतिशत	महिला	प्रतिशत
भारत	७,५८३	३३.६५	६,४३५	३१.८५	१,१४८	४९.२७
सार्क (भारत बाहेक)	२४७	१.१०	२३५	१.१६	१२	०.५२
आसियान राष्ट्र	४,२३९	१८.८१	४,१५८	२०.५८	८१	३.४८
मध्यपूर्व राष्ट्र	८,६२४	३८.२७	८,०२३	३९.७०	६०१	२५.७९
अन्य एशियन राष्ट्र	३६३	१.६१	२८०	१.३९	८३	३.५६
युरोपियन युनियन राष्ट्र	५७२	२.५४	३९०	१.९३	१८२	७.८१
अन्य युरोपियन राष्ट्र	३८	०.१७	३५	०.१७	३	०.१३
उत्तरी अमेरिकी राष्ट्र	२९३	१.३०	१८१	०.९०	११२	४.८१
दक्षिण अमेरिकी/क्यारेबियन	३५	०.१६	३३	०.१६	२	०.०९
अफ्रिकन राष्ट्र	६३	०.२८	५५	०.२७	८	०.३४
एशियन प्यासिफिक राष्ट्र	२१०	०.९३	१४४	०.७१	६६	२.८३
अन्य	५१	०.२३	४७	०.२३	४	०.१७
उल्लेख नभएको	२१९	०.९७	१९१	०.९५	२८	१.२०
जम्मा अनुपस्थित जनसंख्या	२२,५३७	१००.००	२०,२०७	१००.००	२३३०	१००.००

खण्ड ३ : भौतिक पूर्वाधार विकासको अवस्था

३.१ यातायात

३.१.१ सडकको किसिम

सडकको किसिम	लम्बाई (कि.मी.)
कालो पत्रे	१४६.५
ग्रावेल	७०.०
कच्ची	१२९०.०
ओटासिल	३६.०
कुल	१५४२.५

स्रोत: वार्षिक जिल्ला विकास योजना २०७३/७४

त्रिभुवन राजपथ (सोप्याङ-नौबिसे खण्ड)	२६ कि.मी.
पृथ्वी राजमार्ग (नौबिसे-मौवाखोला खण्ड)	६७ कि.मी.
कालु पाण्डे मार्ग (मलेखु-धादिङबेसी खण्ड)	१७.५ कि.मी.

स्रोत: वार्षिक जिल्ला विकास योजना २०७३/७४

३.२ भोलुङ्गे पुल

सस्पेन्सन (टावर भएको) : १५ वटा

सस्पेन्सन (टावर नभएको) : ९८ वटा

ट्रष्ट (फलाम) : ७ वटा

स्रोत : जिल्ला प्राविधिक कार्यालय धादिङ

३.३ जिल्लामा विद्युत सेवाको स्थिति

विद्युत आपूर्ति पुगेको	४५ (साविकका गा.वि.स.)
जम्मा विद्युत खपत	१०
विद्युत उत्पादन	आँखु जलविद्युत “क” ८.४, थोपल खोला हाईड्रोपावर “क” १.६ मे.वा. र • राईराड हाईड्रोपावर “क” ५४० कि.वा.
सौर्य उर्जा	३०० कि.वा.
विद्युत ग्राहक परिवार	३१५८४

स्रोत : नेपाल विद्युत प्राधिकरण, धादिङ शाखा

३.४ जिल्लामा संचालित लघु तथा साना जलविद्युत आयोजनाहरू

क्र.सं.	नाम	उत्पादन कि.वा.
१	देविघाट	३३
२	गलौदी	१०
३	मुलपानी	१
४	री गाउँ	७
५	तिप्लिङ	२५
६	थाक्रे	५००
७	कुम्पुर	२८
८	थोप्ल खोला	१६५०००
९	खहरे खोला	९
१०	मानपाड खोला-१	१६
११	मानपाड खोला-२	११
१२	मानपाड खोला-३	९

क्र.सं.	नाम	उत्पादन कि.वा.
१३	मलेखु खोला	२६
१४	लापाङ	९
१५	मानपाङ खोला-४	१०
१६	मानपाङ खोला-५	१०
१७	मलेखु- २	१८
१८	खेस्टे खोला-२	१२
१९	किङ्ताङ खोला	४५
	कुल	१६५७७९

स्रोत : नेपाल विद्युत प्राधिकरण, जिल्ला कार्यालय, धादिङ

३.५ हुलाक कार्यालयको विवरण

विवरण	संख्या
जिल्ला हुलाक	१
ईलाका हुलाक	१२
अतिरिक्त हुलाक	३७

स्रोत : जिल्ला हुलाक कार्यालय, धादिङ २०७४

३.६ सार्वजनिक पुस्तकालयको विवरण

क्र.सं.	पुस्तकालयको नाम	ठेगाना
१	जनता पुस्तकालय	धादिङवेशी, बीचबजार
२	नीलकण्ठ अध्ययन केन्द्र	धादिङवेशी

स्रोत जिल्ला प्रशासन कार्यालय, धादिङ

३.७ खेलकुदसंग सम्बन्धीत भौतिक संरचना

क्र.सं.	भौतिक संरचना	संख्या	स्थान
१	फुटबल मैदान	२	खुलामञ्च धादिङवेशी र अल्छीडाँडा नीलकण्ठ नपा ३ र ४
२	क्रिकेट मैदान	०	नभएको
३	कभर्ड हल	१	धादिङवेशीमा निर्माणधिन सेमी कभर्डहल, नीलकण्ठ नपा ३
४	ब्याडमिन्टन कोर्ट	९	नीलकण्ठ नपा र गजुरी गाविस भित्र
५	शहिद स्मृति खेलमैदान	१	धुँवाकोट १ पाल्ते (भलिबल)
६	टेवलटेनिस	४	नीलकण्ठ नपा र गजुरी गाविस भित्र
७	विशालनगर खेलमैदान	१	सल्यानटार गाविस (फुटबल र भलिबल)
८	निरन्जना उ.मा.वि. खेलमैदान	१	मार्पाक गाविस स्थित निरन्जना उमावि कम्पाउण्ड भित्र (भलिबल)

स्रोत : जिल्ला खेलकुद विकास समिति धादिङ

३.८ जिल्लाको खानेपानी तथा सरसफाइ सम्बन्धी विवरण

क्र.सं.	विवरण	संख्या	कैफियत
१	जिल्लाको जम्मा घरधुरी संख्या	७३८४२	
२	खानेपानी सुविधाबाट लाभान्वित घरधुरी	६२४१८	
३	खानेपानी सुविधा भएका विद्यालयहरु	६८५	
४	शौचालय सुविधा भएका घर परिवारहरु	५५२५०	
५	शौचालय भएका विद्यालयहरु	५६४	
६	खुल्ला दिसामुक्त घोषणा भएका गा.वि.स.हरु	१०	

क्र.सं.	विवरण	संख्या	कैफियत
७	खानेपानी तथा सरसफाई क्षेत्रमा काम गर्ने संघसस्थाहरु	जिल्ला विकास समिति, खानेपानी तथा सरसफाई डिभिजन कार्यालय, जिल्ला प्राविधिक कार्यालय, गाउँ विकास समितिहरु, नेपाल रेडक्रस, शान्ति नेपाल, फनबोर्ड, कोसोक नेपाल, फोकस नेपाल, भारतीय भूपु सैनिक, गरिवी निवारण कोष, एक्सन नेपाल आदि ।	
८	जिल्ला भित्र सार्वजनिक शौचालयहरु	५	

स्रोत : खानेपानी तथा सरसफाई डिभिजन कार्यालय, धादिङ्ग

३.९ जिल्लामा प्रशारित एफ. एम. हरु

- रेडियो लोकतन्त्र
- रेडियो विहानी
- रेडियो राजमार्ग
- कृषि रेडियो
- रेडियो त्रिशुली

खण्ड ४ : उद्योग

४.१ औद्योगिक गणना २०६९

नेपालको औद्योगिक तथ्याङ्कको इतिहासमा प्रथम औद्योगिक गणना वि.सं. २०२२ सालमा सम्पन्न भएको थियो। त्यसपछि वि.सं. २०३०, २०३४, २०३९, २०४४, २०४९, २०५४, २०५९ र २०६४ मा क्रमशः दोस्रो, तेस्रो, चौथो, पाँचौं, छैठौं, सातौं, आठौं र नवौं औद्योगिक गणना सम्पन्न भएका थिए। नेपाल राष्ट्रको कुल भूभाग भरी दश वा दशभन्दा बढी व्यक्तिहरू संलग्न भई चालु अवस्थामा रहेका उद्योगहरूको वर्तमान स्थिति र कृयाकलापहरूको अध्ययन गर्न आ.व. २०६९/७० मा दसौं औद्योगिक गणना (Census of Manufacturing Establishments) सञ्चालन गरिएको थियो। गणनाबाट प्राप्त तथ्याङ्कहरू समग्रमा नीति निर्माता एवं योजनाकारहरूलाई औद्योगिक क्षेत्रको भावी संरक्षण, सम्बर्द्धन र विकासका नीति योजना तर्जुमा गर्न, सोको कार्यान्वयन र मूल्याङ्कन गर्न उपयोगी हुनुका साथै यस क्षेत्रमा अनुसन्धान गर्ने अनुसन्धानकर्ताहरू, उद्योगपतिहरू, विद्यार्थीहरू र यस क्षेत्रमा सामान्य चासो राख्ने व्यक्तिहरूलाई पनि महत्वपूर्ण हुने विश्वास गरिन्छ।

गणनामा पर्ने उद्योग प्रतिष्ठानको परिभाषा

“उद्योग प्रतिष्ठान” भन्नाले एउटै प्रशासनिक नियन्त्रणमा कुनै निश्चित स्थानमा रही उत्पादन कार्य गर्ने आर्थिक एकाईलाई बुझाउँछ। “उत्पादन कार्य” भन्नाले निर्जिव वा जैविक वस्तुलाई यान्त्रिक वा रासायनिक वा अन्य कुनै प्रक्रियाद्वारा प्रशोधन वा रूपान्तर गरी नयाँ वस्तुमा परिणत गर्ने कार्यलाई बुझाउँछ। उद्योग प्रतिष्ठानले उत्पादनगर्ने कार्यलाई अन्तराष्ट्रिय औद्योगिक व्यवसाय वर्गीकरण (ISIC rev 4)को १० देखि ३३ सम्मका क्रियाकलापहरू समेटेको छ। यस औद्योगिक गणना २०६९ मा पनि विगतमा भै १० वा सोभन्दा बढी कर्मचारी संलग्न भएका (तलब पाउने वा नपाउने) र सन्दर्भ अवधिमा चालुअवस्थामा रहेका उद्योग प्रतिष्ठानहरू समावेश गरिएका छन्।

औद्योगिक गणना र धादिङ जिल्ला

यस धादिङ जिल्लामा औद्योगिक गणनाको परिभाषाभित्र पर्ने उद्योग प्रतिष्ठानहरू औद्योगिक गणना २०६४ मा १५ वटा थिए भने औद्योगिक गणना २०६९ मा बढेर २१ वटा ठूला उद्योग प्रतिष्ठानहरू रहेका छन्। उद्योग प्रतिष्ठानले उत्पादनगर्ने कार्यलाई अन्तराष्ट्रिय औद्योगिक व्यवसाय वर्गीकरण (ISIC rev 4) को १० देखि ३३ सम्मका क्रियाकलापहरू अनुसार हेर्दा २०६९ मा यस जिल्लामा संचालित उद्योग प्रतिष्ठानहरू देहाय अनुसार रहेका छन्।

तालिका ४.१ : औद्योगिक गणना २०६९ अनुसारका उद्योग प्रतिष्ठानहरु

NSIC code	उद्योग प्रतिष्ठानको प्रकार	संख्या	संलग्न जन शक्ति	संलग्न काम दार	निर्गत मूल्य	आगत मूल्य	मूल्य अभिवृद्धि
					रु. हजारमा		
१०	खाद्यान्न उत्पादन गर्ने	१					
१६	काठ तथा काठजन्य वस्तु(फर्निचर बाहेकका) उत्पादन गर्ने	२					
२०	रसायन तथा रासायनिक वस्तु उत्पादन गर्ने	१					
२१	औषधि , औषधिजन्य रसायन र वनस्पतिजन्य पदार्थ उत्पादन गर्ने	१					
२३	गैह्र धात्विक खनिज उत्पादन गर्ने	९	३०३	२६५	४९०७९६	३५०३३४	१४०४६२
२५	फेब्रिकेटेड धातुजन्य वस्तुहरु (मेशिनरी र औजार बाहेकका)	१					
३१	फर्निचर उत्पादन गर्ने	६	६१	४७	२३११६	९०९३	१४०२३
जम्मा		२१	४७५	४०९	६०००९६	४२८००३	१७२०९३

श्रोत : औद्योगिक गणना २०६९

औद्योगिक गणना २०६४ अनुसार यस जिल्लाका १५ वटा उद्योग प्रतिष्ठानहरुको आगत मूल्य(Input) १०१७६३ हजार तथा निर्गत मूल्य (Output) रु. १५०१६२ हजार र मूल्य अभिवृद्धि रु.४८३९९ हजार थियो । यसैगरी यी उद्योग प्रतिष्ठानहरुमा जम्मा ३१८ जना मानिसहरु संलग्न थिए जसमध्ये २९१ जना तलबी कामदारको रूपमा संलग्न रहेका थिए ।

औद्योगिक गणना २०६९ को नतिजा अनुसार यस जिल्लामा सञ्चालित कुल २१ वटा ठूला उद्योग प्रतिष्ठानहरु मध्ये सबैभन्दा बढी गैह्र धात्विक खनिजहरु उत्पादन गर्ने ९ वटा, फर्निचर उत्पादन गर्ने ६ वटा काठजन्य सामाग्रीहरु (फर्निचर बाहेक) उत्पादन गर्ने २ वटा तथा खाद्यान्न उत्पादन गर्ने १ , रसायन तथा रासायनिक वस्तु उत्पादन गर्ने १ , औषधि तथा औषधिजन्य रसायन र वनस्पतिजन्य पदार्थ उत्पादन गर्ने १ , फेब्रिकेटेड धातुजन्य वस्तुहरु (मेशिनरी र औजार बाहेकका)उत्पादन गर्ने १ वटा रहेका छन् । उल्लेखित २१ वटा उद्योग प्रतिष्ठानहरुमा कुल ४७५ जना जनशक्ति संलग्न रहेका छन् भने ४०९ जना तलबी कामदारको रूपमा काम गर्दछन् । यसैगरी उल्लेखित उद्योग प्रतिष्ठानहरुको कुल आगत मूल्य (Input) रु.४२८००३ हजार , निर्गत मूल्य (Output) रु.६०००९६ हजार र मूल्य अभिवृद्धि रु १७२०९३ हजार रहेको छ ।

खण्ड ५: आर्थिक क्रियाकलाप सम्बन्धी विवरण

५.१ आर्थिकरूपमा सक्रिय तथा अक्सर आर्थिक रूपमा सक्रिय जनसङ्ख्या

आर्थिक रूपमा सक्रिय जनसङ्ख्या (Economically Active Population): दश वर्ष वा सो भन्दा माथिल्लो उमेरका कुल जनसङ्ख्यामध्ये विगत १२ महिना (गणनाको दिनको) मा कम्तिमा एक महिना आर्थिक काम (कृषि/आफ्नै खेतिपाती, तलव/ज्याला, आफ्नै गैरकृषि व्यावसाय, विस्तारित आर्थिक काम र कामको खोजी) मा संलग्न जनसङ्ख्या नै आर्थिकरूपमा सक्रिय जनसङ्ख्या हो।

अक्सर आर्थिकरूपमा सक्रिय जनसङ्ख्या (Usually Economically Active Population): दश वर्ष वा सो भन्दा माथिल्लो उमेरका आर्थिकरूपमा सक्रिय कुल जनसङ्ख्या मध्ये विगत १२ महिना (गणनाको दिनको) मा कम्तिमा ६ महिना वा सो भन्दा बढी अवधि आर्थिक काम (कृषि/आफ्नै खेतिपाती, तलव/ज्याला, आफ्नै गैरकृषि व्यावसाय, विस्तारित आर्थिक काम र कामको खोजी) मा संलग्न जनसङ्ख्या नै अक्सर आर्थिकरूपमा सक्रिय जनसङ्ख्या हो।

तालिका नं. : ५.१ :अक्सर आर्थिक रूपमा सक्रिय तथा निस्क्रिय १० वर्ष वा सो भन्दा माथिल्लो उमेरका जनसंख्या

उमेर समुह	आर्थिक रूपले सक्रिय			आर्थिक रूपले निस्क्रिय			उल्लेख नभएको		
	जनसंख्या			जनसंख्या			जनसंख्या		
	जम्मा	पुरुष	महिला	जम्मा	पुरुष	महिला	जम्मा	पुरुष	महि
< १४	१४४५	७८८	६५७	४४,६७०	२१,९७४	२२,६९६	६०५	३८६	२१९
१५ - १९	९,५६९	४,३५७	५,२१२	२९,२४८	१३,१६६	१६,०८२	२७५	११०	१६५
२० - २४	१७,९७	७,३५६	१०,६१६	७,९९६	२,५४६	५,४५०	१९८	८१	११७
२५ - २९	१८,८१	८,१२९	१०,६८९	२,९६३	४७१	२,४९२	८७	१७	७०
३० - ३४	१६,३३	७,४०३	८,९२८	२,०९४	१५६	१,९३९	७९	२३	५६
३५ - ३९	१५,७५	७,४०८	८,३४२	१,९७७	१६१	१,८१७	८१	३२	४९
४० -	१५,०	७,३५२	७,७३५	१,८२२	२१९	१,६०३	१२०	५७	६३
४५ - ४९	१३,५६	६,९७४	६,५९४	१,६४८	१७२	१,४७७	४२	८	३४
५० - ५४	१२,४	७,०६७	५,३७९	२,१८३	३०१	१,८८३	६३	३२	३१
५५ - ५९	९,२०१	५,३०१	३,९००	२,०८४	४०४	१,६८०	६१	२२	३९

उमेर समुह	आर्थिक रूपले सक्रिय			आर्थिक रूपले निस्क्रिय			उल्लेख नभएको		
	जनसंख्या			जनसंख्या			जनसंख्या		
	जम्मा	पुरुष	महिला	जम्मा	पुरुष	महिला	जम्मा	पुरुष	महि
६० - ६४	८,०२	४,७१७	३,३१२	२,६०६	५३१	२,०७५	७	०	७
६५ - ६९	५,७४१	३,७०२	२,०४०	३,००२	८७४	२,१२८	५३	०	५३
७० - ७४	३,५४२	२,२८३	१,२५९	३,१७२	१,०५३	२,११९	४८	३२	१६
७५+	२,७२०	२,०२२	६९८	७,२४१	२,९६४	४,२७८	५१	२६	२५
जम्मा	१,५०,	७४,८५९	७५,३६१	१,१२,७०८	४४,९९०	६७,७१८	१,७७०	८२७	९४३

स्रोत: राष्ट्रिय जनगणनाको प्रतिवेदन: २०६८

तालिका ५.२ : अक्सर आर्थिकरूपमा सक्रिय नहुनुको प्रमुख कारणअनुसार जनसंख्या (१० वर्ष वा सो भन्दा माथिल्लो उमेरका)

सक्रिय नहुनुको कारण	१० वर्ष वा माथिल्लो उमेरको जनसङ्ख्या					
	जम्मा	प्रतिशत	पुरुष	प्रतिशत	महिला	प्रतिशत
अध्ययन	७७,७५५	६८.९९	३६,७२७	८१.६३	४१,०२८	६०.५९
घरधन्दा	२०,६८५	१८.३५	१,५९४	३.५४	१९,०९१	२८.१९
वृद्धावस्था	८,५००	७.५४	३,५९२	७.९८	४,९०८	७.२५
पेन्सन/आयस्ता	९९९	०.८९	६९४	१.५४	३०५	०.४५
अपाङ्गता	१,२८७	१.१४	७८०	१.७३	५०७	०.७५
जीर्ण रोगी	१,२३६	१.१०	६४८	१.४४	५८८	०.८७
अन्य	९७०	०.८६	५७६	१.२८	३९४	०.५८
उल्लेख नभएको	१,२७७	१.१३	३७९	०.८४	८९८	१.३३
सबै कारण	१,१२,७०९	१००.००	४४,९९०	१००.००	६७,७१९	१००.००

स्रोत: राष्ट्रिय जनगणनाको प्रतिवेदन: २०६८

५.२ पेशाअनुसार रोजगारीको विवरण

राष्ट्रिय जनगणना २०६८ का अनुसार सबैभन्दा कृषि क्षेत्रका दक्ष तथा अर्धदक्ष जनशक्तिहरूको संख्या ७६.८६ प्रतिशत रहेको छ। महिला र पुरुषको संरचना हेर्दा कृषि क्षेत्रमा पुरुषको ६६.१८ र महिला ८७.१६ प्रतिशत संलग्नता रहेको पाईन्छ। कार्यालय सहायक देखि उच्च वर्गका पदाधिकारीहरूको संख्या कम देखिन्छ।

तालिका ५.३ : मुख्य पेशाअनुसार जनसंख्या (१० वर्ष वा सो भन्दा माथिल्लो उमेरका)

पेशा	१० वर्ष वा माथिल्लो उमेरको अक्सर आर्थिकरूपमा सक्रिय जनसङ्ख्या					
	जम्मा	प्रतिशत	पुरुष	प्रतिशत	महिला	प्रतिशत
कृषि, वन र माछापालन सम्बन्धी कामदार	१,१५,४६२	७६.८६	४९,५४१	६६.१८	६५,९२१	८७.४७
औजार र सम्बन्धित सामानका बिक्री कामदार	७,५७१	५.०४	६,५९४	८.८०९	९७७	१.२९६
प्राथमिक पेशाकर्मी	६,८१९	४.५४	४,६२३	६.१७६	२,१९६	२.९१४
सेवा र बिक्री कामदार	७,३५४	४.९०	४,६०१	६.१४६	२,७५३	३.६५३
पेशाविद्	४,९०२	३.२६	३,०१०	४.०२१	१,८९२	२.५११
यन्त्र र मेशिन सञ्चालक तथा एसेम्ब्लर्स	३,०५१	२.०३	२,९८८	३.९९२	६३	०.०८४
प्राविधिक र सहायक पेशाविद्	१,२०६	०.८०	९७१	१.२९७	२३५	०.३१२
कार्यालय सहायक	१,१४८	०.७६	८६८	१.१६	२८०	०.३७२
व्यवस्थापक	१,३४१	०.८९	६९८	०.९३२	६४३	०.८५३
सशस्त्र सैनिक	१८५	०.१२	१६९	०.२२६	१६	०.०२१
उल्लेख नभएको	१,१८१	०.७९	७९६	१.०६३	३८५	०.५११
सबै पेशा	१५०,२२०	१००.००	७४,८५९	१००	७५,३६१	१००

स्रोत: राष्ट्रिय जनगणनाको प्रतिवेदन: २०६८

५.३ आर्थिक काम गर्दाको हैसियत

राष्ट्रिय जनगणना २०६८ को नतिजा अनुसार आर्थिक काम गर्दाको हैसियतले हेर्दा सबैभन्दा बढी आफ्नै निजी काम गर्ने ७९.५९% र त्यसपछिको अंश अरुको काम गर्ने १५.७२% देखिएको छ । यसैगरी अरुलाई काममा लगाउने १.२२% रहेका छन् । लैङ्गिक हिसाबलेमा हेर्दा निजी काम गर्ने पुरुष भन्दा महिला बढी देखिएको छ भने अरुको काम गर्नेमा पुरुष बढी देखिएको छ ।

तालिका ५.४ : आर्थिक काम गर्दाको हैसियत (१० वर्ष वा सो भन्दा माथिल्लो उमेरका)

हैसियत	जम्मा	प्रतिशत	पुरुष	प्रतिशत	महिला	प्रतिशत
अरुलाई काम लगाउने	१,८३७	१.२२	१,१०८	१.४८	७२९	०.९७
अरुको काम गर्ने	२३,६११	१५.७२	१७,९४२	२३.९७	५,६६८	७.५२
निजी काम गर्ने	११९,५६४	७९.५९	५३,३०३	७१.२०	६६,२६१	८७.९२
काम सघाउने मात्र	८९६	०.६०	३२५	०.४३	५७१	०.७६
उल्लेख नभएको	४,३१२	२.८७	२,१८१	२.९१	२,१३१	२.८३
जम्मा	१५०,२२०	१००.००	७४,८५९	१००.००	७५,३६१	१००.००

स्रोत: राष्ट्रिय जनगणनाको प्रतिवेदन: २०६८

५.४ क्षेत्रअनुसार रोजगारीको स्थिति

क्षेत्रगत अर्थात औद्योगिक वर्गिकरण अनुसार ७८.१२ प्रतिशत रोजगार कृषि, वन र माछापालन क्षेत्रमा, थोक तथा खुद्रा व्यापारमा ४.३७, औद्योगिक क्षेत्रमा ३.६४ प्रतिशत, शिक्षा क्षेत्रमा ३.३५ प्रतिशत आदि रहेका छन्। अन्य क्षेत्रहरूमा रोजगारीमा संलग्नता न्यून रहेको छ। लैङ्गिक रूपमा हेर्दा कृषि, वन तथा माछापालनमा पुरुष ६७.७५ र महिला ८८.४२ प्रतिशत र बाँकी अन्य क्षेत्रमा न्यून उपस्थिति छ। क्षेत्रअनुसार रोजगारीको विवरण देहाय अनुसार रहेको छ।

तालिका ५.५ : क्षेत्र अनुसार अक्सर आर्थिक रूपले सक्रिय जनसंख्या (१० वर्ष भन्दा माथिल्लो)

क्षेत्र	जम्मा	प्रतिशत	पुरुष	प्रतिशत	महिला	प्रतिशत
कृषि, वन र माछा	१,१७,३४८	७८.१२	५०,७१५	६७.७५	६६,६३३	८८.४२
खानी तथा उत्खनन	२७७	०.१८	२११	०.२८	६६	०.०९
औद्योगिक (प्रशोधन उद्योग) उत्पादन कार्य	५,४६४	३.६४	४,३४७	५.८१	१,११७	१.४८
विद्युत, ग्याँस, वाफ तथा वातानुकूलित आपूर्ति	१२९	०.०९	१२९	०.१७	०	०.००
पानीको आपूर्ति, ढल, फोहर व्यवस्थापन तथा उपचार सम्बन्धी क्रियाकलाप	४८	०.०३	४०	०.०५	८	०.०१
निर्माण	३,४४८	२.३०	३,२८२	४.३८	१६६	०.२२
थोक तथा खुद्रा व्यापार, मोटर गाडी र मोटर साइकलको मर्मत	६,५७०	४.३७	३,८७४	५.१८	२,६९६	३.५८
यातायात र गोदाम	३,१२६	२.०८	३,०६९	४.१०	५७	०.०८
वस्न र खानाको सेवा सम्बन्धी क्रियाकलाप	१,५०६	१.००	८०६	१.०८	७००	०.९३
सूचना तथा संचार	१८३	०.१२	१३५	०.१८	४८	०.०६
आर्थिक तथा बीमा व्यवसाय	४०१	०.२७	३२९	०.४४	७२	०.१०
रियल स्टेट तथा रेण्टल सर्भिसेज	१६	०.०१	१६	०.०२	०	०.००
पेशागत, वैज्ञानिक तथा प्राविधिक क्रियाकलापहरू	१०५	०.०७	८१	०.११	२४	०.०३

क्षेत्र	जम्मा	प्रतिशत	पुरुष	प्रतिशत	महिला	प्रतिशत
प्रशासनिक तथा सामाजिक सुरक्षा	७६३	०.५१	६६०	०.८८	१०३	०.१४
सार्वजनिक प्रशासन, रक्षा र अनिवार्य सामाजिक सुरक्षा	१,००१	०.६७	८९६	१.२०	१०५	०.१४
शिक्षा	५,०३६	३.३५	३,०८२	४.१२	१,९५४	२.५९
मानव स्वास्थ्य र सामाजिक कार्य	४६७	०.३१	२७४	०.३७	१९३	०.२६
कला, मनोविनोद तथा मनोरञ्जन	८७	०.०६	८७	०.१२	०	०.००
अन्य सेवा सम्बन्धी क्रियाकलापहरू	१,२३९	०.८२	९७३	१.३०	२६६	०.३५
घरेलु कामदार सम्बन्धी क्रियाकलापहरू	१,८१४	१.२१	१,०६४	१.४२	७५०	१.००
अन्तराष्ट्रिय संघसंस्था र सो अन्तर्गतका निकाय	७३	०.०५	२४	०.०३	४९	०.०७
उल्लेख नभएको	१,११७	०.७४	७६४	१.०२	३५३	०.४७

स्रोत: राष्ट्रिय जनगणनाको प्रतिवेदन: २०६८

५.५ आर्थिक तथा गैरआर्थिक क्रियाकलाप :

राष्ट्रिय जनगणना २०६८ अनुसार विगत १२ महिनामा १० वर्ष वा सो भन्दा माथिका व्यक्तिहरू तल उल्लेखित एक वा सो भन्दा बढी काममा संलग्न भएको रहेको पाइएको छ। एक वा सो भन्दा बढी काममा संलग्न भएकोले सबै क्रियाकलापको जम्मा र १० वा सो भन्दा माथिको उमेरको जम्मा संख्या नमिलेको हो। यसरी हेर्दा धादिङ जिल्लामा विगत १२ महिनामा १० वर्ष वा सो भन्दा बढी उमेरका व्यक्तिहरूले गरेको आर्थिक तथा गैरआर्थिक क्रियाकलाप हेर्ने हो भने सबभन्दा बढी कृषि/आफ्नै खेतिपाती गर्ने १,३९,३१६ जना रहेका छन् जसमा पुरुष ६०,५४१ र महिला ७८,७७५ जना छन्।

तालिका ५.६ : १० वर्ष वा सो भन्दा माथिल्लो उमेरका व्यक्तिले विगत १२ महिनामा गरेको क्रियाकलाप (आर्थिक तथा गैर आर्थिक)

क्रियाकलाप	संलग्न जनसङ्ख्या		
	जम्मा	पुरुष	महिला
कृषि/आफ्नै खेतिपाती	१,३९,३१६	६०,५४१	७८,७७५
तलव/ज्याला	३६,२९७	२७,३०१	८,९९६
आफ्नै गैरकृषि व्यावसाय	२५,७६१	१४,३०२	११,४५८
विस्तारित आर्थिक काम	३२,६०३	१३,२६४	१९,३३९
कामको खोजी	७,५०३	५,६९४	१,८०९
घरधन्दा	९२,४६०	१९,३३८	७३,१२२
अध्ययन	७८,७१०	३७,१८६	४१,५२५
कुनै काम नगरेको	२७,०८७	१३,९५५	१३,१३२
उल्लेख नभएको	१,७७०	८२७	९४३

स्रोत: राष्ट्रिय जनगणनाको प्रतिवेदन: २०६८

खण्ड ६ : शिक्षा, स्वास्थ्य तथा सहकारी

६.१ शिक्षा

६.१.१ धादिङ जिल्लाको शैक्षिक स्थिति

शिक्षा व्यक्ति एवं समाज विकासको लागि मेरुदण्ड हो । शिक्षा विना देश विकासको कल्पना पनि गर्न सकिदैन । व्यक्तिलाई सामाजिककरण गर्न शिक्षाले नै ठूलो सहयोग पुऱ्याएको हुन्छ । आजको दिनमा शिक्षा हासिल गर्न विद्यालयमा अध्ययन गर्न जाने बालबालिकाहरुनै भोलिको देशको कर्णाधार हुने हुँदा पनि शिक्षालाई यति धेरै महत्व दिनु परेको स्पष्ट हुन्छ । भनिन्छ शिक्षा नै सामाजिक परिवर्तनका वाहक हुन् । त्यसैले हामीले यो पनि बिर्सनु हुँदैन कि सम्पूर्ण शैक्षिक प्रकृयाको केन्द्र नै विद्यार्थी हुन् ।

राष्ट्रिय जनगणना २०६८ अनुसार धादिङ जिल्लामा ५ वर्ष वा सोभन्दा माथिल्लो उमेरका कूल तिन लाख पाँच हजार नौ सय पचासी जनसङ्ख्यामा ६२.८६ प्रतिशत व्यक्तिहरू साक्षर रहेको देखाएको छ । पुरुषको साक्षरता दर ७१.०८ प्रतिशत छ भने महिलाको साक्षरता दर ५५.७० प्रतिशत रहेको छ । २०५८ सालको जनगणनामा ६ वर्ष वा सोभन्दा माथिल्लो उमेरका व्यक्तिहरूको कूल साक्षरता दर ४३.७, पुरुष साक्षरता दर ५३.९ र महिला साक्षरता दर ३४.० प्रतिशत थियो ।

जिल्ला शिक्षा कार्यालयको नेतृत्वमा आ.व. २०६९।७० र ७०।७१ मा अनौपचारिक शिक्षा अर्न्तगत राष्ट्रिय साक्षरता अभियान कार्यक्रम सघनरूपमा सञ्चालन गरि प्रथम चरणमा जिल्लाको २० ओटा गाविस र दोश्रो चरणमा बाँकी ३० ओटा गाविस मा कार्यक्रम सञ्चालनगरी मिति २०७१।०३।२९ गते धादिङ जिल्ला लाई पुर्ण साक्षर जिल्लाको रूपमा घोषणा गरिएको छ । यस अनुसार जिल्लाको साक्षरता दर ९८.४० पुगेको छ ।

तालिका ६.१.१ : २०४८ देखि २०६८ सम्मको साक्षरता स्थिति (प्रतिशतमा)

गणना वर्ष		२०४८	२०५८	२०६८
साक्षरता	जम्मा	३२.२	४३.७	६२.८६
	पुरुष	४६.२	५३.९	७१.०८
	महिला	१८.५	३४.०	५५.७०

श्रोत : विभिन्न जनगणनाहरु, के.त.वि

तालिका ६.१.२ तहगत विद्यालय विवरण

क्र.सं.	विवरण	सामुदायिक	संस्थागत	जम्मा
१	बा.वि.के.	५३९	५३	५९२
२	प्राथमिक	३७२	२६	३९८
३	निम्न माध्यमिक	७८	९	८७
४	माध्यमिक	७७	१३	९०
५	उच्च माध्यमिक	५०	५	५५

स्रोत: जिल्ला शिक्षा कार्यालय धादिङ

तालिका ६.१.३ विद्यार्थी विवरण २०७४

विवरण	बा.वि.क.	प्रा.वि	नि.मा.वि.	मा.वि .	उ.मा.वि	जम्मा
जम्मा छात्रा	३५४४	१७६२७	१०९४४	६९८३	३४८४	४२५८२
जम्मा छात्र	३७१३	१७६७३	९८६९	५४९४	१९९२	३८७४९
कुल जम्मा	७२५७	३५३००	२०८१३	१२४७७	५४७६	८१३२३
दलित छात्रा	६८४	३१५०	१७०९	८७०	३६२	६७७५
दलित छात्र	७१३	३०७०	१४७७	५४०	१८३	५९८३
कुल जम्मा	१३९७	६२२०	३१८६	१४१०	५४५	१२७५८
जनजाति छात्रा	२०५०	९६३४	६०५३	३७२०	१५६३	२३०२०
जनजाति छात्र	२०४०	९५०५	५४८१	३०७३	९५७	२९०५६
कुल जम्मा	४०९०	१९१३९	११५३४	६७९३	२५२०	४४०७६
सिमान्तकृत छात्रा	२५१	१७८७	५०३	२२१	६४	२८२६
सिमान्तकृत छात्र	२८५	१९१४	४२३	१४६	५१	२८१९
जम्मा सिमान्तकृत	५३६	३७०१	९२६	३६७	११५	५६४५

स्रोत: जिल्ला शिक्षा कार्यालय धादिङ

तालिका : ६.१.४ शिक्षक विद्यार्थी अनुपात २०७४

तह	स्वीकृत दरवन्दी	राहत अनुदान	जम्मा संख्या	विद्यार्थी संख्या	शिक्षक विद्यार्थी अनुपात
प्रा.वि तह	१२८२	५२८	१८१०	३५३००	१९.५०
नि.मा.तह	२०७	१९४	४०१	२०८१३	५१.९०
मा. वि. तह	१५४	१२२	२७६	१२४७७	४५.२१
जम्मा	१६४३	८४४	२४८७	६८५९०	२७.५८

स्रोत: जिल्ला शिक्षा कार्यालय धादिङ

तालिका : ६.१.५ स्थानीय तहगत विद्यालय संख्या २०७४

सि.नं.	गा.पा./न.पा.	वा.वि.के.	प्रा.वि.	नि.मा.वि.	मा.वि.	उ.मा.वि.	जम्मा
१	रुवी भ्याली	१८	१५	२	३	१	२९
२	बेनिघाट रोराङ्ग	४७	५९	७	६	३	७५
३	नेत्रावती	२९	१७	४	२	३	२६
४	नीलकण्ठ न.पा.	१०५	५२	१३	१९	७	९१
५	ज्वालामुखी	४७	१९	९	७	५	४०
६	सिद्धलेक	४८	३३	३	१०	२	४८
७	त्रिपुरा सुन्दरी	४६	१७	६	३	८	३४
८	गंगाजमुना	४५	३८	५	३	५	५१
९	गजुरी	३३	३१	७	३	४	४५
१०	गल्छी	२७	२५	६	४	३	३८
११	खनीयावास	२३	१९	२	३	२	२६
१२	धुनीवेशी न.पा	३३	२०	९	६	३	३८
१३	थाक्रे	३६	२७	५	८	४	४४
कूल जम्मा		५३९	३७२	७८	७७	५०	५७७

स्रोत: जिल्ला शिक्षा कार्यालय धादिङ

६.१.६ अन्य संस्थागत संरचना

सामुदायिक अध्ययन केन्द्र	:	४०	
स्रोतकेन्द्र	:	२०	
स्रोतकेन्द्र	:	१	
अनौपचारिक मा.वि	:	१	
निरीक्षण क्षेत्र	:	७	
समाहित कक्षा (विशेष)	:	६	
२००७ भन्दा अगाडीका विद्यालय	:	६	(स्रोत: जिल्ला शिक्षा कार्यालय धादिङ)

६.२. स्वास्थ्य

६.२.१ स्वास्थ्य सम्बन्धी विवरण

आज विश्वमा भएको वैज्ञानिक आविष्कार सँगसँगै मानिसमा लाग्ने रोगहरु पनि दिनानुदिन वृद्धि हुँदै जान थालेको परिप्रेक्षलाई दृष्टिगत गरी ग्रामीण तथा बजार क्षेत्रका जनसमुदायलाई परम्परागत तौर तरिकाको रूपमा आयुर्वेदिक औषधि उपचार र आधुनिक उपचार गरी सरकारले देशको सबै जिल्ला सदरमुकाममा जिल्ला स्वास्थ्य/जन कार्यालय र जिल्ला अस्पताल, हरेक निर्वाचन क्षेत्रमा प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्र, हरेक इलाकामा इलाका स्वास्थ्य चौकी र प्रत्येक गा.वि.स.मा उप-स्वास्थ्य चौकी स्थापना गर्ने नेपाल सरकारको नीति अनुसार यस जिल्लामा पनि निम्नानुसारको स्वास्थ्य सेवा केन्द्रहरु स्थापना गरि संचालन भैरहेका छन् ।

६.२.२ स्वास्थ्य सम्बन्धी विवरण

जिल्ला अस्पताल	:	१ (१५ शैया)
आयुर्वेद औषधालय	:	४
सामुदायिक/निजी अस्पतालहरु	:	६
प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्र	:	२ (३ शैया) (गजुरी र सल्यानटार)
स्वास्थ्य चौकी	:	३३
उप-स्वास्थ्य चौकी	:	४९
प्राथमिक तालिम केन्द्र	:	१
शिशु मृत्युदर	:	३३ प्रति हजार जिवित जन्म
बाल मृत्युदर	:	३९ प्रति हजार जिवित जन्म
मातृ मृत्युदर	:	२९९ प्रति लाख जन्म
प्रजनन दर	:	२.१ प्रति महिला

६.३ सहकारी

तालिका : ६.३.१ स्थानिय निकाय अनुसार सहकारी संस्थाको विवरण

सि. नं	गा.पा./न.पा.	जम्मा
१	रुवी भ्याली	१०
२	बेनिघाट रोराङ्ग	४०
३	नेत्रावती	१५
४	नीलकण्ठ न.पा.	९६
५	ज्वालामुखी	३२
६	सिद्धलेक	३१
७	त्रिपुरा सुन्दरी	२३
८	गंगाजमुना	१९
९	गजुरी	३२
१०	गल्छी	३१
११	खनीयावास	७
१२	धुनीवेशी न.पा	४२
१३	थाक्रे	४३
जम्मा		४२१

स्रोत: धादिङ्का सहकारी एक भलक २०७३/७४

तालिका : ६.३.२ प्रकृतिको आधारमा सहकारी विवरण

सि. नं	सहकारीको प्रकृति	जम्मा
१	दुग्ध उत्पादक	१५
२	साना किसान कृषि	२२८
३	बहु-उद्देशिय	४१
४	बचत तथा ऋण	८७
५	फलफुल तथा तरकारी	१७
६	उपभोक्ता	१
७	विद्युत	५
८	कफि चिया	१
९	जडिबुटि	५
१०	स्वास्थ्य	३
११	संचार	५
१२	अन्य	७
१३	संघ	६
जम्मा		४२१

स्रोत: धादिङ्का सहकारी एक भलक २०७३/७४

खण्ड ७ : प्राकृतिक श्रोत तथा वातावरण

७.१ वन

७.१.१ वन क्षेत्रको स्थिति

प्राकृतिक सम्पति जल, जमिन र जंगल (वन) को उचित उपयोगको स्थिति कुनैपनि राष्ट्रको सामाजिक उन्नति र विकासको सवालसँग प्रत्यक्ष वा अप्रत्यक्ष रूपले जोडिएको हुन्छ। हाल विश्वमा कार्वनडाइअक्साइडको उच्च उत्पादनको कारण भएको तापमान वृद्धि एवं जलवायु परिवर्तनले गर्दा हिमाल पग्लिरहेको छ।

हाम्रो देशको कुल क्षेत्रफलमध्ये २० प्रतिशत अर्थात ३,१७,९००० हेक्टर जमिन कृषि योग्य छ भने २९ प्रतिशत अर्थात ४,२६,९००० हेक्टर जमिन वनले ढाकेको छ। धादिङ जिल्लामा ९२,८५४ हेक्टर जमिन वनले ढाकेको छ।

यस जिल्लाको वन क्षेत्रका प्रमुख तथ्याङ्कहरु निम्नानुसार छन् :

जिल्ला वन कार्यालय	:	१ वटा
सेक्टर वन कार्यालय	:	१ वटा
सामुदायिक वन समुह	:	६८३ वटा
कवुलियती वन समुह	:	४३० वटा
इलाका वन कार्यालय	:	८ वटा (दाखा, मार्पाक, सल्यानटार, नीलकण्ठ, नौबिसे, बैरेनी, पिडा र बेनिघाट)

कूल वन क्षेत्र (भाडी समेत)	:	९२८५४.०० हे.
हस्तान्तरित सामुदायिक वन क्षेत्र	:	३०४४३.०८ हे.
हस्तान्तरित कवुलियती वन क्षेत्र	:	२०२७.७३ हे.
हाल सरकारद्वारा व्यवस्थापन गरिएको वनको क्षेत्रफल	:	६१३५७ हे.
संभावित सा.व. तथा क.व.को क्षेत्रफल	:	४६६०६ हे.
बाँकी रहने राष्ट्रिय वनको क्षेत्रफल	:	४६२४८ हे.

स्रोत : जिल्ला वन कार्यालय , धादिङ

तालिका : ७.१.१ वनको अवस्था

क्र.सं.	किसिम	क्षेत्रफल (हे)	प्रतिशत
१	भाडी	२५,४०५	२७.४
२	राम्रो घनत्व	०	०
३	मध्यम घनत्व	५२,३०६	५६.३
४	कम घनत्व	१५,१४३	१६.३
	जम्मा	९२,८५४	१००

स्रोत : जिल्ला वन कार्यालय , धादिङ

तालिका : ७.१.२ धादिङ जिल्लाको टोपोग्राफिकल अवस्था अनुसार जग्गाको क्षेत्रफल (हे.)

क्र.सं.	क्षेत्र	कृषि		घाँसे मैदान	वन क्षेत्र	अन्य	जम्मा
		खेती गरिएको	खेती नगरिएको				
१	उच्च पहाड	०	०	४,८९२	२,९४०	७,८४०	१५,६७२
२	मध्य पहाड	३,४३८	१,३३४	५,८०७	२६,२०९	१,०५३	३,८०४१
३	तल्लो पहाड	४०,९४५	२७,४२८	५,२४२	६३,७०७	१,४५२	१,३८,७७४
	जम्मा	४४,३८३	२८,९६२	१५,९४१	९२,८५६	१०,३४५	१,९२,४८७

स्रोत : जिल्ला वन कार्यालय , धादिङ

तालिका : ७.१.३ स्थानीय तह अनुसार वन जंगलको अवस्था

क्र.सं.	स्थानीय तह	क्षेत्रफल (वर्ग कि.मी)		वन क्षेत्र प्रतिशत	
		वन क्षेत्र	कुल भूभाग	स्थानीय संरचना भित्र	जिल्ला भित्र
१	धुनिबेसी नगरपालिका	४८.३	९९.०	४९%	५%
२	निलकण्ठ नगरपालिका	७९.६	२००.५	४०%	९%
३	बेनिघाट रोराड गाउँपालिका	१४६.५	२०७.१	७१%	१६%
४	गजुरी गाउँपालिका	७८.४	१३९.७	५६%	८%
५	गल्छी गाउँपालिका	५५.०	११९.२	४६%	६%
६	गंगाजमुना गाउँपालिका	६१.४	१४४.१	४३%	७%

क्र.सं.	स्थानीय तह	क्षेत्रफल (वर्ग कि.मी)		वन क्षेत्र प्रतिशत	
		वन क्षेत्र	कुल भूभाग	स्थानीय संरचना भित्र	जिल्ला भित्र
७	ज्वालामुखी गाउँपालिका	३७.०	११३.२	३३%	४%
८	खनियाबास गाउँपालिका	५९.९	१०५.५	५७%	६%
९	नेत्रावती गाउँपालिका	३३.१	७०.७	४७%	४%
१०	रुविभ्याली गाउँपालिका	२२९.८	४२५.८	५४%	२५%
११	सिद्धलेक गाउँपालिका	२७.४	१०६.७	२६%	३%
१२	थाक्रे गाउँपालिका	४०.७	९६.३	४२%	४%
१३	त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिका	३०.८	८४.६	३६%	३%
	जम्मा	९२८.०	१९१२.४	४९%	१००%

स्रोत : जिल्ला वन कार्यालय धादिङ

तालिका ७.१.४ भग्नी क्षेत्रको वर्गीकरण

क्र.सं.	वनको किसिम	ओगटेको क्षेत्रफल हे.	प्रतिशत
१	सरकारी वृक्षारोपण भग्नी वन	८,८९१.७५	३५
२	समुदायद्वारा स्थापित भग्नी	१,२७०.२५	५
३	अन्य भग्नी	१५,२४३	६०
	जम्मा	२५,४०५	१००

स्रोत : जिल्ला वन कार्यालय, धादिङ

७.२ जलाधार

७.२.१ जलाधारहरूको अवस्था

त्रिशुली र बुढी गण्डकी धादिङ जिल्लाका दुई प्रमुख जलाधार क्षेत्र हुन्। जलाधारीय अवस्था निर्धारणको लागि भने यस जिल्लालाई निम्न लिखित ५ वटा जलाधार क्षेत्रमा विभाजन गर्न सकिन्छ।

क्र.सं.	जलाधारको नाम	उचाई(मिटर)	ओगटेको क्षेत्र / प्रतिशत	जनसंख्या / प्रतिशत	गा.वि.स. संख्या
१	आँखु खोला	४१५-७११०	३९	२५	१६
२	बुढी गण्डकी	३३०-२९२६	१०	१५	८
३	थोपल खोला	३५०-१९२०	१२	१४	७
४	महेश खोला	४६०-२६०४	१२	२०	८
५	तल्लो त्रिशुली	२५०-२३४७	२७	२६	११

७.२.२ जलाधार व्यवस्थापन सम्बन्धी वस्तुगत विवरण :

प्रमुख जलाधार संख्या : २

जलाधार संख्या : ५

उपजलाधार संख्या : ३६

जिल्लाको भू-क्षय स्थिति : सीमान्त भू-क्षयको दृष्टिकोणले कूल भू-भागको वर्गीकरण (%) :

अति उच्च : ६

उच्च : ४६

मध्य : ३५ र

न्यून : १६

यस जिल्लाका जोगिमारा, धुषा, महादेवस्थान, तसर्पु, छत्रेदेउराली, केवलपुर, गोगनपानी, कल्लेरी, खाल्ते, भालाड, री, फूलखर्क र सलाड गा.वि.स.हरु भू-क्षयको दृष्टिकोणले संवेदनशील क्षेत्रमा पर्दछन् । माथि उल्लेखित ५ वटा जलाधार क्षेत्र अन्तर्गत निम्नानुसार ३६ वटा उपजलाधार क्षेत्रहरु पर्दछन् ।

क्र.सं.	उप जलाधारको नाम	क्षेत्रफल (वर्ग कि.मी.)	प्राथमिकता क्रम
१	भोलेडटार खोला	१४९.७८	३६
२	भाविल खोला	१६०.६०	३५
३	घटिया खोला	७७.०८	३४
४	लुस्नु खोला	२९.८५	३२
५	गर्लि खोला	४९.७३	३३
६	हयाड आँखु	५६.१९	३१
७	औल आँखु	६२.५१	१९
८	किडताड खोला	३०.४९	२७
९	मनुबुढी खोला	७१.७८	१०
१०	बगुवा खोला	३३.६७	१३
११	सेमजोड खोला	३०.०५	२२
१२	आँखु त्रिपुरेश्वर	४६.११	२१
१३	सल्यानटार आँखु	४४.९८	१७
१४	सस्तेबुढी खोला	२७.२८	२४
१५	सुरगन्धि खोला	४३.३६	२६
१६	छापगाँउ खोला	३०.८३	७
१७	आवादी खोला	४७.६१	२९

क्र.सं.	उप जलाधारको नाम	क्षेत्रफल (वर्ग कि.मी.)	प्राथमिकता क्रम
१८	पलाँखु खोला	५४.१८	२
१९	आँसि खोला	३२.५४	२०
२०	थोप्पल खोला	४५.१३	४
२१	च्याडु खोला	३५.७०	८
२२	उपल्लो महेशखोला	९५.०३	३
२३	कोल्पु खोला	४९.५१	१५
२४	आग्रा खोला	३५.५४	१
२५	तल्लो महेशखोला	५४.१८	१२
२६	चिराइदी खोला	२६.०५	१८
२७	डुम्रेचौर खोला	२६.५७	२८
२८	खाल्टे खोला	४४.४४	९
२९	बेल्खु खोला	९०.०२	२५
३०	कुम्पुर	४४.८८	५
३१	गेल्लु खोला	३७.९४	२३
३२	खानि खोला	६१.२५	३०
३३	मलेखु खोला	४३.०३	१४
३४	बेनीघाट खोला	४६.४०	११
३५	चरौदी खोला	४७.६५	१६
३६	हातिवाड खोला	६४.०५	६

स्रोत जिल्ला भुसंरक्षण कार्यालय, धादिङ

७.३ जैविक विविधता सम्बन्धी विवरण

फुलहरु	चमेली, सयपत्री, मखमली, गोदावरी, लालुपाते, लाउरे, चम्पा, बेली, चोमा, जाई, लालीगुराँस आदि ।
फलफुलहरु	स्याउ, ओखर, सुन्तला, जुनार, कागती, नासपाती, आरु, निबुवा, आँप, लिच्ची, अम्बा, केरा, भूइकटहर आदि ।
जडिबुटिहरु	अमला, बर्रो, हरो, रिद्धा, सिकाकाई, टिमुर, चम्पावती, पाखनभेद, चिराइतो, नागबेली, पदमचाल, जटामसी, कुरिलो, पिप्ला, यासाँगुम्बा आदि ।
चराहरु/ पंक्षीहरु	जंगली पंक्षी : डाँफे, मुनाल, कालिज, तित्रा, भ्याकुर, काग, कोईली, चील, गिद्ध, सुगा, ढुकुर, परेवा, मयूर, चमेरो, भँगेरा, जुरेली आदि । घरपालुवा पंक्षी : कुखुरा, हाँस, परेवा, सुगा, बटाई आदि ।
जंगली/घरपालुवा जनावरहरु	जंगली : चितुवा, भालु, मृग, हिरण, बाँदर, ढेडु, खरायो, रतुवा, दुम्सी, वन विरालो, घोरल, सर्प, लोखर्के आदि । घरपालुवा : गाई, भैसी, भेडा, बाख्रा, सुँगुर, घोडा, खच्चड, कुकुर, विरालो आदि ।
किराहरु	खपटे, भ्याउकिरी, पुतली, बिच्छी, खुजुरी आदि ।

स्रोत : धादिङ जिल्लाको आवधिक जिल्ला विकास योजना

खण्ड ८ : कृषि सम्बन्धी विवरण

८.१ राष्ट्रिय कृषि गणना २०६८ परिचय

राष्ट्रिय कृषिगणना २०६८ मा केन्द्रीय तथ्याङ्क विभागले जिल्लास्तरसम्मका कृषि क्रियाकलाप, कृषि उत्पादन तथा संरचनागत विवरण संकलन गरेको छ। वि.सं. २०१८ सालमा पहिलो पटक कृषिगणना भएको थियो भने त्यसपछि प्रत्येक दश-दश वर्षमा कृषिगणना हुदै आएको छ। राष्ट्रिय कृषिगणना २०६८ छैठौं कृषिगणना हो। राष्ट्रिय कृषिगणनाले देहाय बमोजिमको परिभाषाभित्र परेका कृषक परिवारलाई समेटि तथ्याङ्क संकलन गर्ने गर्दछ।

८.२ गणना विधि

विगतको कृषिगणनामा जस्तै छनौट विधि अपनाई ७५ वटै जिल्लाबाट कृषक परिवारको प्रतिनिधित्व हुने गरी छानिएका कृषक परिवारहरूसँग अन्तरवार्ता लिई गणना कार्य गरिएको हो। छनौट कार्य दुई चरणमा गरिएको थियो। छनौटको पहिलो चरणमा कृषि विकास मन्त्रालयबाट प्राप्त प्रमुख नौ वटा बालीहरु (धान, मकै, गहुँ, कोदो, जौ, तेलहन, आलु, उखु र तरकारी) को तीन वर्षको औषत क्षेत्रफलको आधारमा ७५ जिल्लाबाट ५२०० गणना क्षेत्र छनौट गरिएको थियो। यसरी छनौट गर्दा एउटा जिल्ला बाट बढीमा १०७ र कमिमा ५० वटा गणना क्षेत्रहरु छानिएका थिए। तर मनाङ जिल्लामा भने पूर्णगणना गरिएको थियो।

गणना प्रयोजनको लागि गणना क्षेत्र भन्नाले साधारणतया वडालाई मानिएको थियो। कतिपय अवस्थामा ठूला वडालाई वडा खण्डमा र साना वडालाई २ वा २ भन्दा बढी वडा गाभेर गणना क्षेत्र निर्धारण गरिएको थियो। छनौटको दोस्रो चरणमा छानिएका प्रत्येक गणना क्षेत्रबाट सम्पूर्ण कृषक परिवारको लगत संकलन गरी Systematic Random Sampling विधिबाट सरदर २५ कृषक परिवार छनौट गरिएको थियो। यसरी छनौटमा परेका ५२०० गणना क्षेत्रबाट १,२४,१४४ कृषक परिवारमा गई प्रत्यक्ष अन्तरवार्ता विधिबाट तथ्याङ्क संकलन कार्य सम्पन्न भएको हो। तथ्याङ्क संकलन कार्य अन्तर्गत कृषकहरुले गरेका कृषि क्रियाकलाप सम्बन्धी विवरण संकलन गरिएको थियो।

द.३ कृषि चलन :

एउटै व्यक्तिले रेखदेख (व्यवस्थापन) गरेको कृषि उत्पादनको एक इकाइलाई कृषि चलन भनिन्छ। यस्तो कृषि चलनभित्र आफ्नो हकको वा अर्काको हकको भएपनि जुनसुकै शर्तमा लिई आंशिक वा पूर्णरूपमा कृषिको उत्पादनको हेतुले पालिएको पशुपंक्षीहरु वा जुनसुकै आकारको भए पनि कृषि हेतुले उपभोग गरिएको सम्पूर्ण जग्गा पर्दछ। सजिलो अर्थमा भन्दा एक व्यक्तिको जिम्मा वा रेखदेखमा रहेको सामान्यतया एउटा जिल्ला भित्र गरिने सम्पूर्ण कृषि कार्यलाई कृषि चलन भनिन्छ। जग्गाको क्षेत्रफल वा पशुपंक्षीको संख्या तल लेखिए वमोजिम कुनै एक मात्र भएमा पनि कृषि चलन मानिने छ।

द.३.१ राष्ट्रिय कृषि गणना- २०६८ मा जग्गाको क्षेत्रफल वा पशुपंक्षीको संख्या तल लेखिएवमोजिम भएमा मात्र कृषि चलन मानिएको छ।

- (क) हिमाल र पहाडका जिल्लामा कम्तीमा ४ आना (०.०१२७२ हेक्टर) र तराईका जिल्लामा कम्तीमा ८ धुर (०.०१३५५ हेक्टर) क्षेत्रफलमा बाली लगाएको भएमा वा
- (ख) जुनसुकै उमेरका कम्तीमा १ वटा गाई-भैंसी जस्ता ठूला चौपाया पालेको भएमा वा (* २०५८ सम्मका गणनाहरुमा २ वटा चौपाया पालेकोलाई कृषिचलनमा समावेश गरिएको)
- (ग) कम्तीमा ५ वटा भेडा-बाखा जस्ता साना चौपाया पालेको भएमा वा
- (घ) माउ चल्ला गरी कम्तीमा २० वटासम्म पाल्नु चराचुरुङ्गी (कुखुरा, हाँस, आदि) पालेको भएमा

द.४ राष्ट्रिय कृषिगणना २०६८ बाट प्राप्त नतिजाहरु :

द.४.१ कृषिचलन को संख्या तथा क्षेत्रफल

राष्ट्रिय कृषिगणना २०६८ अनुसार धादिङ जिल्लामा कुल कृषिचलन ६४,५१७ देखिएको छ जसमा जग्गा भएका कृषिचलन ६४,१२५ र पशुपंक्षीमात्र पालेका ३९२ छन् जुन २०५८ सालमा जग्गा भएका ५८,५४३ र पशुपंक्षीमात्र पालेका कृषिचलन २०६ थिए। यसैगरी यस जिल्लामा कुल कृषिचलनको क्षेत्रफलमध्ये खेत १३,३१३.५ हेक्टर र पाखो २२,०८४.५ हेक्टर गरी जम्मा ३५,३९८ हेक्टर रहेको छ। जुन गत कृषिगणनामा ३५,८७१.४० हेक्टर थियो जसमा खेत ११,४९३.७० हेक्टर र पाखो २४,३७७.७० हेक्टर रहेको थियो। यसरी हेर्दा २०६८ सालमा खेत १५.८ प्रतिशतले बढेको र पाखो ९.४ प्रतिशतले घटेको देखिन्छ।

तालिका ८.१ : कृषि चलनको संख्या र क्षेत्रफल

विवरण	गणना वर्ष	
	२०५८	२०६८
कृषिचलन संख्या		
कृषिचलन (जग्गा भएका)	५८,५४३	६४,९२५
कृषिचलन (पशुपंक्षी मात्र भएका)	२०६	३९२
जम्मा	५८,७४९	६४,५९७
कृषिचलनको क्षेत्रफल (हे.)		
खेत	९९,४९३.७०	९३,३९३.५०
पाखो	२४,३७७.७०	२२,०८४.५०
जम्मा	३५,८७९.४०	३५,३९८.००

स्रोत : रा.कृषि गणना २०५८ र २०६८, केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग

८.४.२ कृषिचलन अन्तर्गत क्षेत्रफल तथा कित्ताको विवरण

राष्ट्रिय कृषिगणना २०६८ अनुसार कृषक परिवारले प्रयोग गरेको क्षेत्रफल तथा कित्ताको आधारमा हेर्दा धादिङ जिल्लामा कृषक परिवारले उपभोग गर्ने जम्मा क्षेत्रफल ३५,३९८ हेक्टर देखिन्छ, जुन गत कृषिगणनामा ३५,८७९.४ हेक्टर थियो। यसैगरी जम्मा कित्ता संख्या २०५८ सालको २,२४,५८२ बाट घटेर २०६८ सालमा २,०६,९०९ पुगेको छ। प्रति कृषक परिवार क्षेत्रफलको हिसाबले ०.५५ हेक्टर र औषत कित्ता ३.२ देखिन्छ, जुन २०५८ सालको गणना अनुसार क्रमशः ०.६९ हेक्टर र ३.८ थियो।

तालिका ८.२ : कृषिचलन अन्तर्गत क्षेत्रफल तथा कित्ताको विवरण

विवरण	गणना वर्ष	
	२०५८	२०६८
कृषिचलन (जग्गा भएका)		
कृषिचलनको क्षेत्रफल (हे.)	३५,८७९.४	३५,३९८
कृषिचलनको औसत क्षेत्रफल (हे.)	०.६९	०.५५
कित्ता संख्या	२,२४,५८२	२,०६,९०९
कृषिचलनको औसत कित्ता संख्या	३.८	३.२
कित्ताको औसत क्षेत्रफल (हे.)	०.९६	०.९७

स्रोत : रा.कृषि गणना २०५८ र २०६८, केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग

राष्ट्रिय कृषिगणना २०६८ अनुसार कृषक परिवारले प्रयोग गरेको क्षेत्रफल तथा कित्ताको विस्तृत विवरण देहाय अनुसार रहेको छ ।

८.४.३ जग्गाको उपयोग अनुसार जग्गाको क्षेत्रफल

राष्ट्रिय कृषिगणना २०६८ अनुसार जग्गाको उपयोग हेर्दा जम्मा कृषिचलनको क्षेत्रफलमध्ये खेतियोग्य जग्गा ८९.२७ % अर्थात् ३१५२८.३० हेक्टर अन्तर्गत ३०९११.३० हेक्टर जग्गामा अस्थायी बाली लागेको देखिन्छ जुन २०५८ सालमा ३२८४६.७० हेक्टरमा अस्थायी बाली थियो । त्यसैगरी स्थायी बाली लागेको २.६५ प्रतिशत अर्थात् ९३५.३० हेक्टर , निजी वनवनेलोले ढाकेको १.८७ प्रतिशत , स्थायी चौरचरण ०.९२ प्रतिशत देखिन्छ जुन २०५८ सालको कृषि गणनामा क्रमशः २.१८ , १.६८ र ०.५७ प्रतिशत थियो ।

तालिका ८.३ : जग्गाको उपयोग अनुसार जग्गाको क्षेत्रफल

विवरण	२०५८		२०६८	
	क्षेत्रफल (हे.)	प्रतिशत	क्षेत्रफल(हे.)	प्रतिशत
कृषि जग्गा (हे.)	३४,११२.००	९५.१०	३२,७९३.००	९२.८५
खेतियोग्य जग्गा	३३,१२७.६०	९२.३५	३१,५२८.३०	८९.२७
अस्थायी बाली लागेको जग्गा	३२,८४६.७०	९१.५७	३०,९११.३०	८७.५२
अन्य खेतियोग्य जग्गा	२८०.९	०.७८	६१७	१.७५
स्थायी बाली लागेको जग्गा	७८०.९	२.१८	९३५.३	२.६५
स्थायी चौरचरण भएको जग्गा	२०३	०.५७	३२४	०.९२
पोखरी	०.५	०.००	५.४	०.०२
गैर कृषि जग्गा	१,७५९.४०	४.९०	२,५२५.२०	७.१५
निजी वन वनेलो	६०२.९	१.६८	६५९.९	१.८७
अन्य जग्गा	१,१५६.५०	३.२२	१८६५.३	५.२८
कृषिचलनको जम्मा क्षेत्रफल (हे.)	३५,८७१.४०	१००.००	३५,३१८.२०	१००.००

स्रोत : रा.कृषि गणना २०५८ र २०६८, केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग

८.४.४ स्वामित्व अनुसार जग्गाको क्षेत्रफल

राष्ट्रिय कृषिगणना २०६८ अनुसार स्वामित्वको आधारमा एकल स्वामित्वमा आफ्नै (जग्गा र पशुपंक्षीको आधारमा) कृषि चलन संख्या ६०,३२६ वटा, भाडामा कृषि चलन संख्या ७८ रहेको छ भने एक भन्दा बढी स्वामित्वको आधारमा ४,०७४ वटा कृषिचलन रहेको छ। क्षेत्रफल अनुसार एकल स्वामित्वको आफ्नै ३२,६७९.२ हेक्टर, भाडामा लिएको २५.९ हेक्टर तथा एक भन्दा बढी स्वामित्वको आफ्नै १८६२.१ हेक्टर, भाडामा लिएको ७९६.५ हेक्टर र अन्य ३३.३ हेक्टर देखिएको छ।

८.४.५ कृषि उपजको अपर्याप्तता तथा अपर्याप्तता पूर्ति गर्ने माध्यम

राष्ट्रिय कृषि गणना २०६८ का अनुसार आफ्नो उत्पादनले खान पुग्ने परिवार ५३.३७ प्रतिशत छन् भने ४६.६३ प्रतिशत परिवारलाई आफ्नो उत्पादनले वर्षभरी खान पुग्दैन। खाद्य नपुग हुने परिवार मध्ये आफैले खेती गरेर १ देखि ३ महिना खान नपुग्ने १९.७९ प्रतिशत, ४ देखि ६ महिना खान नपुग्ने कृषक परिवारहरु ५४.३० प्रतिशत, ७ देखि ९ महिना खान नपुग्ने २२.७९ प्रतिशत रहेका छन् भने १० देखि १२ महिना नै खान नपुग्ने ३.१२ प्रतिशत देखिएको छ। यसरी वर्षभरी खान नपुगेको अवस्थामा खाद्यान्न अपर्याप्तताको आपूर्ति सबैभन्दा बढी आफ्नै जिल्ला भित्र आय आर्जन काम गरेर गर्ने ६६.४१ प्रतिशत कृषकहरु रहेका छन्। त्यस्तै आफ्नै गैरकृषि व्यावसायबाट ५.४७ प्रतिशत, सापटी लिएर ४.४३ प्रतिशत, आफ्नो जिल्ला बाहिरको आयबाट १२.७६ प्रतिशत, नेपाल बाहिरको आयबाट ६.१६ प्रतिशत, पेन्सनबाट २.०८ प्रतिशत र अन्य आयबाट १.६९ प्रतिशत कृषकहरु रहेका छन्।

तालिका ८.४ : कृषि उपजको अपर्याप्तता तथा अपर्याप्तता पूर्ति गर्ने माध्यम

सि.नं.	अपर्याप्तताको अवधि	कृषक परिवार संख्या	प्रतिशत	सि.नं.	अपर्याप्तता पूर्ति गर्ने माध्यम	कृषक परिवार संख्या	प्रतिशत
१	१-३ महिना	५,९५४	१९.७९	१	आफ्नै गैरकृषि व्यावसाय	१,६४५	५.४७
२	४-६ महिना	१६,३३५	५४.३०	२	आफ्नो जिल्ला भित्रको आय	१९,९७८	६६.४१
३	७-९ महिना	६,८५५	२२.७९	३	आफ्नो जिल्ला बाहिरको आय	३,८३९	१२.७६
४	१०-१२ महिना	९४०	३.१२	४	नेपाल बाहिरको	२,१५४	७.१६
				५	पेन्सन	६२७	२.०८
				६	सापटी	१,३३२	४.४३
				७	अन्य आय	५०९	१.६९
	जम्मा	३०,०८४	१००				

स्रोत : रा.कृषि गणना २०५८ र २०६८, केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग

८.४.६ कृषि ऋण, ऋणको आपूर्ति स्थिति तथा स्रोतहरु

राष्ट्रिय कृषि गणना २०६८ अनुसार कृषि ऋण लिने परिवारहरु १६.८५ प्रतिशत रहेका छन्। ऋणको स्रोतको रूपमा सबैभन्दा बढी क्रमशः नातेदारबाट ३३.५७ प्रतिशत, महिला समुहबाट १९.८५ प्रतिशत, सहकारीबाट १८.७७ प्रतिशत कृषक परिवारले ऋण लिएको देखिन्छ। कृषकहरुलाई थप कृषि ऋणको आवश्यकता छ कि छैन भन्ने प्रश्न सोधिएकोमा आवश्यक छ भन्ने कृषकहरु २३९.३६ अर्थात् ३७.१ प्रतिशत देखिन्छ। सो अनुसार उक्त ऋण किन लिने भन्ने प्रश्नमा सबैभन्दा बढी मल तथा बीउको लागि ३७.९७ प्रतिशत देखिएको छ।

तालिका ८.५ : कृषि ऋण, ऋणको आपूर्ति स्थिति तथा स्रोतहरु

सि.नं.	ऋणको स्रोत	कृषि ऋण लिएका परिवार संख्या	प्रतिशत	थप कृषि ऋणको उद्देश्य	थप ऋण आवश्यक भएका कृषि परिवार संख्या	प्रतिशत
१	सहकारीबाट	२,०३७	१८.७७	मल तथा बीउ	९,०८८	३७.९७
२	कृषि विकास बैंकबाट	१,०९७	१०.११	सिंचाई	३,९९६	१६.६९
३	अन्य बैंक तथा वित्तीय संस्था	८२३	७.५८	कृषि औजार	६६६	२.७८
४	कृषक समुह	८६२	७.९४	पशुपंक्षिपालन	८,१०९	३३.८८
५	महिला समुह	२,१५४	१९.८५	माछापालन	३५३	१.४७
६	नातेदारबाट	३,६४३	३३.५७	अन्य	१७२४	७.२१
७	अन्य	२३५	२.१७	जम्मा	२३,९३६	१००
१०	कृषि ऋण लिएका	१०,८५१	१६.८२	कृषि ऋण चाहने	२३,९३६	३७.१०
११	कृषि ऋण नलिएका	५३,६६६	८३.१८	कृषि ऋण नचाहने	४०,५८१	६२.९०
१२	जम्मा	६४,५१७	१००.००	जम्मा	६४,५१७	१००.००

स्रोत : रा.कृषि गणना २०५८ र २०६८, केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग

८.४.७ सिंचित जग्गाको क्षेत्रफल

सिंचाईका विभिन्न माध्यमबाट सिंचित हुने जग्गाको जम्मा क्षेत्रफल राष्ट्रिय कृषि गणना २०६८ ले ११४६४.५ हेक्टर जग्गा रहेको देखाएको छ जुन कुल जग्गाको ३२.३९ प्रतिशत छ। सिंचाईको स्रोत अनुसार नदी/तलाउ (स्वतः वहाव) बाट ६२.३७ प्रतिशत, नदी/तलाउ (तान्नु पर्ने) बाट १.४८

प्रतिशत र बाँकी अन्य स्रोतबाट जग्गा सिंचित भएको देखिन्छ ।

तालिका ८.६ : जिल्लामा सिंचित जग्गाको क्षेत्रफल र सिँचाईको स्रोत

सिँचाईको स्रोत	नदी/ तलाउ (स्वतः वहाव)	नदी/ तलाउ (तान्नु पर्ने)	बाँध/ रिजर्भ्वार	अन्य	मिश्रित	जम्मा सिंचित	असिंचित	कुल जम्मा
कृषि चलन संख्या	२३९३४	९०१	८६९६	३९९६	३९	३७५६६	२६९५१	६४५१७
क्षेत्रफल (हे)	७१५०	१७०	३१५०.३	९९०.२	४.००	११४६४.५	२३९३३.५	३५३९८
प्रतिशत क्षेत्रफल को	६२.३७	१.४८	२७.४८	८.६४	०.०३	३२.३९	६७.६१	१००.००

तालिका ८.७ वाली पात्रो

क्र.सं.	वालीको नाम	व्याड रोप्ने समय	छर्ने , रोप्ने समय	वाली भित्रयाउने समय
१	धान चैते	माघ	फागुन , चैत्र	जेठ ,असार , साउन
	धान वर्षे (अगहनी)	चैत्र , वैशाख	जेठ ,असार	कात्तिक , मंसीर
२	मकै हिउँदे		भदौ , असोज	पौष , माघ
	मकै बसन्ते		माघ , फाल्गुण	वैशाख, जेठ , असार
	मकै वर्षे		चैत्र , वैशाख	असार , साउन , भदौ
३	गहुँ		कात्तिक , मंसीर	चैत्र , वैशाख
४	कोदो	जेठ , असार	असार , साउन	कात्तिक , मंसीर
५	जौ		भदौ , असोज	चैत्र , वैशाख
६	मास		साउन , भदौ	कात्तिक , मंसीर
	आलु(उत्तरी क्षेत्र)		माघ , फाल्गुण	साउन , भदौ
७	आलु(दक्षिण क्षेत्र)		कात्तिक , मंसीर	माघ, फाल्गुण
	आलु(मध्य क्षेत्र)		कात्तिक , मंसीर	माघ, फाल्गुण
८	भटमास		असार , साउन	कात्तिक , मंसीर
९	उखु		फाल्गुण , चैत्र	मंसीर, पौष

स्रोत: जिल्ला कृषि विकास कार्यालय , धादिङ

खण्ड : ख

स्थानिय तह अनुसार २०६८ सालको जनगणना अनुसारको
जनसांख्यिक तथा पारिवारिक विवरण

Table: 1 Household no. , Population(male/female) , average household size and sex ratio.

Gaun Palika / Nagarpalika	Household	Population			Average Household Size	Sex Ratio
		Total	Male	Female		
1 Benighat Rorang Gaunpalika	6,169	31,475	15,660	15,815	5.10	99.02
2 Dhunibenshi Municipality	6,759	31,029	15,197	15,832	4.59	95.99
3 Gajuri Gaunpalika	5,600	27,084	13,311	13,773	4.84	96.65
4 Galchhi Gaunpalika	5,410	25,655	12,342	13,313	4.74	92.71
5 Ganga Jamuna Gaunpalika	4,864	21,784	9,527	12,257	4.48	77.73
6 Jwalamukhi Gaunpalika	5,730	23,966	10,573	13,393	4.18	78.94
7 Khaniyabas Gaunpalika	2,651	12,749	5,847	6,902	4.81	84.71
8 Netrawati Gaunpalika	3,121	12,870	5,603	7,267	4.12	77.10
9 Nilkhantha Municipality	13,984	58,515	26,510	32,005	4.18	82.83
10 Rubi Valley Gaunpalika	2,134	9,562	4,462	5,100	4.48	87.49
11 Siddhalek Gaunpalika	5,138	23,729	10,965	12,764	4.62	85.91
12 Thakre Gaunpalika	6,927	32,914	16,053	16,861	4.75	95.21
13 Tripurasundari Gaunpalika	5,355	22,960	10,050	12,910	4.29	77.85
90 Institutional	9	1,775	1,734	41	-	-
Total	73,851	336,067	157,834	178,233	4.55	88.55

Table : 2 Wardwise population and household of local units.

Local level	Ward no.	Male	Female	Total	Household no.
Benighat Rorang Gaunpalika	1	1117	1115	2232	394
	2	2299	2293	4592	849
	3	2002	1893	3895	884
	4	1205	1247	2452	474
	5	1647	1723	3370	765
	6	1131	1168	2299	418
	7	1217	1262	2479	518
	8	1200	1212	2412	425
	9	1599	1624	3223	631
	10	2243	2278	4521	811
Dhunibesi Nagarpalika	1	1811	1948	3759	830
	2	1854	2074	3928	825
	3	1496	1556	3052	659
	4	1257	1297	2554	577
	5	1576	1607	3183	684
	6	1479	1495	2974	664
	7	2107	2020	4127	870

Local level	Ward no.	Male	Female	Total	Household no.
	8	1667	1707	3374	751
	9	1950	2128	4078	899
Gajuri Gaunpalika	1	2846	2140	4986	1059
	2	1855	1887	3742	792
	3	1024	1040	2064	374
	4	1289	1308	2597	437
	5	1860	2021	3881	830
	6	2266	2299	4565	947
	7	1138	1243	2381	468
	8	1790	1835	3625	695
Galchi Gaunpalika	1	1659	2030	3689	805
	2	1596	1782	3378	706
	3	804	981	1785	410
	4	1888	1833	3721	751
	5	1716	1863	3579	686
	6	1814	1434	3248	672
	7	1751	1630	3381	688
	8	1653	1781	3434	694
Ganga Jamuna Gaunpalika	1	1283	1426	2709	543
	2	1188	1537	2725	567
	3	1041	1301	2342	542
	4	1094	1397	2491	567
	5	1769	2356	4125	920
	6	1609	2051	3660	859
	7	1543	2189	3732	866
Jwalamukhi Gaunpalika	1	1472	1813	3285	729
	2	1275	1521	2796	693
	3	1363	1759	3122	745
	4	1772	2261	4033	998
	5	1944	2437	4381	1051
	6	1477	1962	3439	802
	7	1270	1640	2910	712
Khaniyabash Gaunpalika	1	929	1010	1939	360
	2	1033	1186	2219	410
	3	1284	1567	2851	595
	4	1147	1271	2418	526

Local level	Ward no.	Male	Female	Total	Household no.
	5	1454	1868	3322	760
Netrawati Gaunpalika	1	1207	1578	2785	646
	2	819	1075	1894	471
	3	1018	1267	2285	579
	4	1280	1638	2918	705
	5	1279	1709	2988	720
Nilkantha Nagarpalika	1	1139	1450	2589	572
	2	2278	2870	5148	1163
	3	6061	6304	12365	3372
	4	1555	1837	3392	813
	5	2084	2504	4588	994
	6	1379	1674	3053	687
	7	1406	1801	3207	752
	8	1682	1892	3574	793
	9	1595	2084	3679	880
	10	1300	1631	2931	696
	11	1724	2343	4067	957
	12	1304	1504	2808	632
	13	1192	1521	2713	612
	14	2152	2610	4762	1063
Rubi Valley Gaunpalika	1	616	608	1224	253
	2	403	445	848	211
	3	749	966	1715	398
	4	876	1006	1882	419
	5	1127	1318	2445	541
	6	691	757	1448	312
Siddhalek Gaunpalika	1	1679	2004	3683	901
	2	1995	2389	4384	975
	3	1352	1465	2817	552
	4	1303	1530	2833	588
	5	1395	1681	3076	639
	6	1372	1572	2944	629
	7	1869	2123	3992	854
Thakre Gaunpalika	1	1363	1422	2785	555
	2	2326	2311	4637	894
	3	1699	1730	3429	697

Local level	Ward no.	Male	Female	Total	Household no.
	4	1379	1411	2790	612
	5	1115	1246	2361	486
	6	1412	1400	2812	611
	7	1960	2128	4088	905
	8	1409	1529	2938	625
	9	961	1084	2045	449
	10	1451	1514	2965	655
	11	1043	1086	2129	439
Tripurasundari Gaunpalika	1	1752	2173	3925	855
	2	1796	2180	3976	937
	3	1347	1828	3175	749
	4	1341	1637	2978	673
	5	1059	1537	2596	597
	6	1275	1674	2949	727
	7	1512	1881	3393	819

Table : 3 Population(male/female) by age group.

Gaunpalika/ Nagarpalika and sex	Total	Age groups															
		00 - 04	9-May	14-Oct	15 - 19	20 - 24	25 - 29	30 - 34	35 - 39	40 - 44	45 - 49	50 - 54	55 - 59	60 - 64	65 - 69	70 - 74	75 +
Both Sex	336,067	30,082	38,801	46,756	39,300	26,656	22,774	18,919	18,060	17,115	15,297	14,726	11,357	10,644	8,798	6,770	10,012
Male	157,834	15,401	19,500	23,181	17,783	10,417	9,453	7,974	7,843	7,714	7,191	7,432	5,738	5,250	4,577	3,368	5,012
Female	178,233	14,681	19,301	23,575	21,517	16,239	13,321	10,945	10,217	9,401	8,106	7,294	5,619	5,394	4,221	3,402	5,000
Benighat Rorang Gaunpalika																	
Both Sex	31,475	3,484	4,238	4,515	3,453	2,602	2,180	1,877	1,715	1,418	1,301	1,168	883	860	651	484	646
Male	15,660	1,748	2,149	2,248	1,683	1,188	1,010	902	849	707	672	639	469	443	378	253	322
Female	15,815	1,736	2,089	2,267	1,770	1,414	1,170	975	866	711	629	529	414	417	273	231	324
Dhumibenshi Municipality																	
Both Sex	31,029	2,316	3,034	3,818	3,671	2,938	2,409	2,072	1,972	1,756	1,433	1,423	1,081	922	817	568	799
Male	15,197	1,204	1,466	1,907	1,739	1,355	1,149	968	947	898	699	737	564	470	392	289	413
Female	15,832	1,112	1,568	1,911	1,932	1,583	1,260	1,104	1,025	858	734	686	517	452	425	279	386
Gajuri Gaunpalika																	
Both Sex	27,084	2,804	3,599	3,930	3,051	2,208	1,959	1,598	1,470	1,285	1,101	1,026	782	667	540	387	677
Male	13,311	1,431	1,820	1,953	1,456	959	868	742	705	652	554	559	405	358	296	207	346
Female	13,773	1,373	1,779	1,977	1,595	1,249	1,091	856	765	633	547	467	377	309	244	180	331
Galchhi Gaunpalika																	
Both Sex	25,655	2,183	3,113	3,794	3,116	2,115	1,714	1,543	1,408	1,275	1,101	1,119	788	634	580	406	766
Male	12,342	1,113	1,514	1,841	1,434	917	751	705	643	622	525	604	447	337	301	192	396
Female	13,313	1,070	1,599	1,953	1,682	1,198	963	838	765	653	576	515	341	297	279	214	370
Ganga Jamuna Gaunpalika																	
Both Sex	21,784	1,871	2,201	3,010	2,748	1,626	1,255	1,024	1,137	1,054	1,010	1,068	795	860	630	586	909
Male	9,527	962	1,052	1,441	1,159	519	418	362	420	409	450	484	401	390	326	292	442
Female	12,257	909	1,149	1,569	1,589	1,107	837	662	717	645	560	584	394	470	304	294	467
Jwalamukhi Gaunpalika																	
Both Sex	23,966	2,108	2,708	3,321	2,758	1,585	1,338	1,161	1,173	1,311	1,161	1,232	936	882	812	605	875
Male	10,573	1,076	1,414	1,635	1,163	457	403	371	394	522	500	568	448	429	432	300	461
Female	13,393	1,032	1,294	1,686	1,595	1,128	935	790	779	789	661	664	488	453	380	305	414

Gaunpalika/ Nagarpalika and sex	Total	Age groups															
		00 - 04	9-May	14-Oct	15 - 19	20 - 24	25 - 29	30 - 34	35 - 39	40 - 44	45 - 49	50 - 54	55 - 59	60 - 64	65 - 69	70 - 74	75 +
Khaniyabas Gaunpalika																	
Both Sex	12,749	1,351	1,622	1,890	1,335	881	681	596	587	608	520	409	498	353	409	474	
Male	5,847	659	801	925	628	320	243	232	250	257	272	207	240	183	188	238	
Female	6,902	692	821	965	707	561	438	364	337	351	248	202	258	170	221	236	
Netrawati Gaunpalika																	
Both Sex	12,870	1,011	1,247	1,755	1,629	888	664	609	672	653	660	556	608	449	353	537	
Male	5,603	508	604	858	702	270	216	166	259	274	305	259	304	239	159	266	
Female	7,267	503	643	897	927	618	448	413	413	379	355	297	304	210	194	271	
Nilkhantha Municipality																	
Both Sex	58,515	5,126	6,934	8,411	6,808	4,651	4,005	3,307	3,007	2,662	2,523	1,964	1,799	1,522	1,170	1,641	
Male	26,510	2,646	3,558	4,267	3,008	1,546	1,345	1,227	1,174	1,267	1,242	960	817	786	608	822	
Female	32,005	2,480	3,376	4,144	3,800	3,105	2,660	2,080	1,811	1,425	1,281	1,004	982	736	562	819	
Rubi Valley Gaunpalika																	
Both Sex	9,562	1,104	1,115	1,197	961	701	523	387	408	535	394	313	422	285	341	350	
Male	4,462	564	581	577	416	266	197	132	245	190	241	197	214	140	171	180	
Female	5,100	540	534	620	545	435	326	255	281	294	197	162	208	145	170	170	
Siddhalek Gaunpalika																	
Both Sex	23,729	2,071	2,788	3,424	2,865	1,746	1,503	1,288	1,211	1,110	1,049	812	741	681	433	728	
Male	10,965	1,078	1,408	1,699	1,270	611	539	510	500	556	530	532	411	404	344	360	
Female	12,764	993	1,380	1,725	1,595	1,135	964	778	711	723	580	517	401	337	220	368	
Thakre Gaunpalika																	
Both Sex	32,914	2,757	3,839	4,526	3,959	2,832	2,408	2,042	1,884	1,760	1,429	1,356	1,062	897	762	558	
Male	16,053	1,435	1,904	2,277	1,865	1,262	1,132	965	877	847	724	712	540	435	400	274	
Female	16,861	1,322	1,935	2,249	2,094	1,570	1,276	1,077	1,007	913	705	644	522	462	362	284	
Tripurasundari Gaunpalika																	
Both Sex	22,960	1,894	2,356	3,152	2,925	1,629	1,359	1,147	1,139	1,233	1,170	1,179	973	852	715	470	
Male	10,050	975	1,225	1,543	1,243	498	422	367	409	465	507	573	473	407	359	222	
Female	12,910	919	1,131	1,609	1,682	1,131	937	780	730	768	663	606	500	445	356	248	
Institutional																	
Both Sex	1,775	2	7	13	21	254	776	359	235	70	23	9	3	2	1	0	
Male	1,734	2	4	10	17	249	760	353	234	70	21	8	3	2	1	0	
Female	41	0	3	3	4	5	16	6	1	0	2	1	0	0	0	0	

Table : 4 Literacy Status

S.no.	Local units	Literacy rate* (in percent)		
		Male	Female	Total
1	Benighat Rorang Gaunpalika	69.8	56.1	62.9
2	Dhunibesi Nagarpalika	73.5	55.8	64.4
3	Gajuri Gaunpalika	65.7	51.6	58.7
4	Galchi Gaunpalika	72.7	58.7	65.5
5	Gangjamuna Gaunpalika	69.6	52.2	59.7
6	Jwalamukhi Gaunpalika	68.7	54.2	60.5
7	Khaniyabash Gaunpalika	67.6	53.3	59.8
8	Netrawati Gaunpalika	70.0	56.7	62.4
9	Nilkantha Nagarpalika	74.7	58.7	65.9
10	Rubi Valley Gaunpalika	54.1	37.8	45.3
11	Siddhalek Gaunpalika	71.9	58.1	64.4
12	Thakre Gaunpalika	73.5	57.5	65.3
13	Tripurasundari Gaunpalika	74.0	56.5	64.0

Table : 5 Population by caste/ethnicity and sex

Gaunpalika/Nagarpalika and Caste	Total	Male	Female
All Caste	336,067	157,834	178,233
Chhetree	49,457	23,298	26,159
Brahman - Hill	50,346	23,728	26,618
Magar	28,639	13,143	15,496
Tharu	273	200	73
Tamang	74,239	35,169	39,070
Newar	31,577	14,723	16,854
Musalman	1,030	604	426
Kami	14,061	6,473	7,588
Yadav	67	59	8
Rai	2,203	1,066	1,137
Gurung	18,632	8,299	10,333
Damai/Dholi	8,544	3,992	4,552
Limbu	65	32	33
Thakuri	3,128	1,472	1,656
Sarki	16,232	7,332	8,900
Teli	120	69	51
Sanyasi/Dashnami	3,429	1,644	1,785
Sherpa	46	28	18
Sonar	13	7	6
Brahman - Tarai	19	10	9

Gaunpalika/Nagarpalika and Caste	Total	Male	Female
Kathbaniyan	33	24	9
Gharti/Bhujel	3,372	1,631	1,741
Kalwar	108	59	49
Kumal	4,601	2,135	2,466
Hajam/Thakur	101	65	36
Kanu	17	11	6
Sunuwar	15	7	8
Majhi	530	278	252
Nuniya	16	10	6
Danuwar	958	458	500
Chepang/Praja	14,476	7,296	7,180
Haluwai	23	16	7
Rajput	11	6	5
Bhote	23	8	15
Darai	807	368	439
Thakali	66	29	37
Kamar	371	186	185
Brahmu/Baramo	303	136	167
Gaine	28	14	14
Jirel	20	12	8
Badi	143	75	68
Ghale	6,743	2,975	3,768
Others	920	554	366
Dalit Others	134	67	67
Terai Others	66	33	33
Undefined Others	62	33	29
Benighat Rorang Gaunpalika			
All Caste	31,475	15,660	15,815
Chhetree	3,295	1,602	1,693
Brahman - Hill	3,532	1,741	1,791
Magar	2,654	1,311	1,343
Tharu	46	31	15
Tamang	3,203	1,628	1,575
Newar	2,203	1,092	1,111
Musalman	211	125	86
Kami	1,536	737	799
Rai	47	22	25
Gurung	1,254	615	639
Damai/Dholi	901	430	471
Thakuri	548	271	277
Sarki	832	394	438
गाउँपालिका/नगरपालिका प्रोफाइल, धादिङ-२०७४			६९

Gaunpalika/Nagarpalika and Caste	Total	Male	Female
Teli	38	23	15
Sanyasi/Dashnami	250	117	133
Gharti/Bhujel	148	72	76
Sunuwar	15	7	8
Majhi	13	7	6
Nuniya	16	10	6
Chepang/Praja	9,953	5,038	4,915
Brahmu/Baramo	65	27	38
Ghale	547	264	283
Others	104	67	37
Dalit Others	43	19	24
Terai Others	21	10	11
Dhunibenshi Municipality			
All Caste	31,029	15,197	15,832
Chhetree	6,596	3,204	3,392
Brahman - Hill	7,528	3,663	3,865
Magar	939	463	476
Tharu	51	34	17
Tamang	8,726	4,294	4,432
Newar	1,989	980	1,009
Musalman	139	73	66
Kami	662	305	357
Yadav	28	27	1
Rai	909	433	476
Gurung	46	21	25
Damai/Dholi	495	251	244
Limbu	12	7	5
Thakuri	226	111	115
Sarki	1,384	674	710
Teli	17	7	10
Sanyasi/Dashnami	458	225	233
Sonar	13	7	6
Kathbaniyan	18	9	9
Gharti/Bhujel	292	137	155
Kalwar	21	13	8
Hajam/Thakur	22	16	6
Danuwar	205	100	105
Chepang/Praja	68	29	39
Haluwai	23	16	7
Rajput	11	6	5
Bhote	23	8	15

Jirel	20	12	8
Others	97	65	32
Undefined Others	11	7	4
Gajuri Gaunpalika			
All Caste	27,084	13,311	13,773
Chhetree	4,471	2,146	2,325
Brahman - Hill	3,930	1,885	2,045
Magar	1,378	666	712
Tharu	24	14	10
Tamang	6,903	3,448	3,455
Newar	1,527	749	778
Musalman	115	72	43
Kami	1,193	572	621
Rai	75	40	35
Gurung	178	81	97
Damai/Dholi	775	402	373
Thakuri	18	8	10
Sarki	1,159	570	589
Sanyasi/Dashnami	79	43	36
Gharti/Bhujel	544	271	273
Majhi	17	10	7
Danuwar	466	216	250
Chepang/Praja	3,927	1,977	1,950
Ghale	210	94	116
Others	72	37	35
Undefined Others	23	10	13
Galchhi Gaunpalika			
All Caste	25,655	12,342	13,313
Chhetree	3,728	1,819	1,909
Brahman - Hill	4,718	2,240	2,478
Magar	3,133	1,432	1,701
Tharu	16	10	6
Tamang	5,741	2,797	2,944
Newar	2,030	961	1,069
Musalman	125	88	37
Kami	1,323	648	675
Rai	69	38	31
Gurung	64	32	32
Damai/Dholi	647	298	349
Thakuri	259	119	140
Sarki	2,315	1,096	1,219
Sanyasi/Dashnami	108	57	51
गाउँपालिका/नगरपालिका प्रोफाइल, धादिङ-२०७४			६३

Gaunpalika/Nagarpalika and Caste	Total	Male	Female
Sherpa	21	16	5
Gharti/Bhujel	791	391	400
Majhi	100	57	43
Danuwar	274	131	143
Kamar	80	42	38
Others	70	45	25
Dalit Others	27	16	11
Undefined Others	16	9	7
Ganga Jamuna Gaunpalika			
All Caste	21,784	9,527	12,257
Chhetree	4,118	1,763	2,355
Brahman - Hill	1,466	649	817
Magar	943	413	530
Tamang	6,531	2,956	3,575
Newar	1,072	471	601
Musalman	13	7	6
Kami	958	440	518
Rai	66	33	33
Gurung	2,979	1,285	1,694
Damai/Dholi	421	198	223
Sarki	628	258	370
Gharti/Bhujel	90	38	52
Ghale	2,474	1,007	1,467
Others	25	9	16
Jwalamukhi Gaunpalika			
All Caste	23,966	10,573	13,393
Chhetree	3,331	1,467	1,864
Brahman - Hill	4,706	2,042	2,664
Magar	3,555	1,571	1,984
Tamang	1,373	650	723
Newar	4,147	1,812	2,335
Musalman	32	17	15
Kami	935	400	535
Gurung	1,130	500	630
Damai/Dholi	657	281	376
Thakuri	184	83	101
Sarki	2,103	915	1,188
Teli	23	15	8
Sanyasi/Dashnami	267	123	144
Gharti/Bhujel	240	106	134

Gaunpalika/Nagarpalika and Caste	Total	Male	Female
Kumal	1,064	492	572
Hajam/Thakur	45	20	25
Majhi	61	33	28
Thakali	66	29	37
Others	47	17	30
Khaniyabas Gaunpalika			
All Caste	12,749	5,847	6,902
Chhetree	96	45	51
Brahman - Hill	146	69	77
Magar	352	153	199
Tamang	11,243	5,175	6,068
Newar	48	20	28
Kami	538	231	307
Gurung	115	51	64
Damai/Dholi	113	56	57
Sarki	11	6	5
Gharti/Bhujel	53	26	27
Others	34	15	19
Netrawati Gaunpalika			
All Caste	12,870	5,603	7,267
Chhetree	1,476	649	827
Brahman - Hill	754	328	426
Magar	750	326	424
Tamang	6,292	2,704	3,588
Newar	950	419	531
Kami	725	309	416
Gurung	1,135	510	625
Damai/Dholi	365	167	198
Badi	18	8	10
Ghale	366	164	202
Others	39	19	20
Nilkhantha Municipality			
All Caste	58,515	26,510	32,005
Chhetree	6,996	3,219	3,777
Brahman - Hill	9,606	4,497	5,109
Magar	6,178	2,694	3,484
Tharu	28	18	10
Tamang	4,531	2,040	2,491
Newar	10,286	4,748	5,538

Gaunpalika/Nagarpalika and Caste		Total	Male	Female
	Musalman	162	90	72
	Kami	2,423	1,088	1,335
	Yadav	21	14	7
	Rai	42	18	24
	Gurung	9,595	4,196	5,399
	Damai/Dholi	1,601	711	890
	Thakuri	834	372	462
	Sarki	3,776	1,625	2,151
	Teli	42	24	18
	Sanyasi/Dashnami	309	151	158
	Sherpa	25	12	13
	Gharti/Bhujel	145	60	85
	Kalwar	69	38	31
	Kumal	1,261	604	657
	Hajam/Thakur	23	18	5
	Kanu	17	11	6
	Brahmu/Baramo	97	44	53
	Badi	19	11	8
	Ghale	290	126	164
	Others	104	59	45
	Dalit Others	19	13	6
	Terai Others	16	9	7
Rubi Valley Gaunpalika				
	All Caste	9,562	4,462	5,100
	Chhetree	12	7	5
	Brahman - Hill	39	27	12
	Tamang	7,087	3,284	3,803
	Kami	336	159	177
	Gurung	755	368	387
	Damai/Dholi	70	32	38
	Ghale	1,188	554	634
	Others	30	12	18
	Dalit Others	45	19	26
Siddhalek Gaunpalika				
	All Caste	23,729	10,965	12,764
	Chhetree	1,676	782	894
	Brahman - Hill	4,338	1,999	2,339
	Magar	4,659	2,172	2,487
	Tamang	355	162	193
	Newar	3,922	1,821	2,101

Gaunpalika/Nagarpalika and Caste	Total	Male	Female
Musalman	14	6	8
Kami	1,179	528	651
Rai	24	13	11
Gurung	757	336	421
Damai/Dholi	898	401	497
Limbu	15	8	7
Thakuri	215	94	121
Sarki	2,265	1,038	1,227
Sanyasi/Dashnami	1,000	473	527
Gharti/Bhujel	376	188	188
Majhi	303	151	152
Chepang/Praja	35	16	19
Brahmu/Baramo	141	65	76
Gaine	28	14	14
Ghale	1,462	671	791
Others	49	18	31
Terai Others	18	9	9
Thakre Gaunpalika			
All Caste	32,914	16,053	16,861
Chhetree	6,912	3,364	3,548
Brahman - Hill	6,345	3,053	3,292
Magar	1,127	555	572
Tharu	16	7	9
Tamang	11,809	5,780	6,029
Newar	1,029	526	503
Musalman	137	75	62
Kami	1,239	586	653
Rai	937	443	494
Gurung	108	47	61
Damai/Dholi	739	367	372
Limbu	38	17	21
Thakuri	235	110	125
Sarki	299	150	149
Sanyasi/Dashnami	215	108	107
Gharti/Bhujel	693	342	351
Kalwar	18	8	10
Danuwar	13	11	2
Chepang/Praja	493	236	257
Kamar	291	144	147
Badi	106	56	50
Ghale	23	15	8

Gaunpalika/Nagarpalika and Caste		Total	Male	Female
	Others	92	53	39
Tripurasundari Gaunpalika				
	All Caste	22,960	10,050	12,910
	Chhetree	6,079	2,574	3,505
	Brahman - Hill	3,026	1,330	1,696
	Magar	2,806	1,226	1,580
	Tharu	11	6	5
	Tamang	337	145	192
	Newar	2,278	1,028	1,250
	Musalman	63	32	31
	Kami	969	429	540
	Rai	15	7	8
	Gurung	459	204	255
	Damai/Dholi	832	369	463
	Thakuri	570	265	305
	Sarki	1,438	585	853
	Sanyasi/Dashnami	711	316	395
	Brahman - Tarai	19	10	9
	Kumal	2,259	1,022	1,237
	Majhi	36	20	16
	Darai	807	368	439
	Ghale	183	80	103
	Others	39	22	17
	Terai Others	11	5	6
	Undefined Others	12	7	5
Institutional				
	All Caste	1,775	1,734	41
	Chhetree	671	657	14
	Brahman - Hill	212	205	7
	Magar	165	161	4
	Tharu	81	80	1
	Tamang	108	106	2
	Newar	96	96	0
	Musalman	19	19	0
	Kami	45	41	4
	Yadav	18	18	0
	Rai	19	19	0
	Gurung	57	53	4
	Damai/Dholi	30	29	1
	Thakuri	39	39	0
६८	गाउँपालिका/नगरपालिका प्रोफाइल, धादिङ-२०७४			

Gaunpalika/Nagarpalika and Caste	Total	Male	Female
Sarki	22	21	1
Sanyasi/Dashnami	32	31	1
Kathbaniyan	15	15	0
Kumal	17	17	0
Hajam/Thakur	11	11	0
Others	118	116	2

Table : 6 Population by mother tongue and sex.

Gaunpalika/Nagarpalika and Mother Tongue	Total	Male	Female
Dhading			
All Mother Tongue	336,067	157,834	178,233
Nepali	237,343	111,127	126,216
Maithili	415	309	106
Bhojpuri	572	408	164
Tharu	42	27	15
Tamang	67,170	31,652	35,518
Newar	3,098	1,468	1,630
Magar	6,451	2,942	3,509
Gurung	7,048	3,055	3,993
Limbu	13	5	8
Urdu	321	169	152
Sherpa	13	13	0
Hindi	273	202	71
Chepang	8,442	4,247	4,195
Majhi	48	24	24
Bhujel	22	12	10
Kumal	1,587	772	815
Sign Language	16	9	7
Jirel	14	9	5
Ghale	2,463	1,012	1,451
English	18	8	10
Rai	74	37	37
Doteli	11	4	7
Others	361	200	161
Not Reported	252	123	129
Benighat Rorang Gaunpalika			
All Mother Tongue	31,475	15,660	15,815
Nepali	18,270	8,945	9,325
Maithili	70	51	19
Bhojpuri	91	71	20
Tharu	26	18	8

Gaunpalika/Nagarpalika and Mother Tongue	Total	Male	Female
Tamang	2,956	1,507	1,449
Newar	183	96	87
Magar	940	466	474
Gurung	351	175	176
Urdu	65	28	37
Hindi	53	46	7
Chepang	8,271	4,164	4,107
Bhujel	22	12	10
Ghale	94	45	49
Rai	21	10	11
Doteli	11	4	7
Others	33	17	16
Not Reported	18	5	13
Dhunibenshi Municipality			
All Mother Tongue	31,029	15,197	15,832
Nepali	23,933	11,705	12,228
Maithili	98	76	22
Bhojpuri	77	42	35
Tharu	16	9	7
Tamang	5,840	2,838	3,002
Newar	911	444	467
Magar	16	7	9
Urdu	40	18	22
Hindi	38	28	10
Jirel	14	9	5
English	18	8	10
Others	28	13	15
Gajuri Gaunpalika			
All Mother Tongue	27,084	13,311	13,773
Nepali	20,960	10,233	10,727
Maithili	18	16	2
Bhojpuri	58	48	10
Tamang	5,558	2,775	2,783
Newar	116	47	69
Magar	133	59	74
Urdu	49	28	21
Hindi	18	13	5
Chepang	91	51	40
Rai	18	11	7
Others	35	16	19
Not Reported	30	14	16

Gaunpalika/Nagarpalika and Mother Tongue	Total	Male	Female
Galchhi Gaunpalika			
All Mother Tongue	25,655	12,342	13,313
Nepali	20,148	9,598	10,550
Maithili	35	33	2
Bhojpuri	78	57	21
Tamang	4,888	2,370	2,518
Newar	80	42	38
Magar	254	121	133
Gurung	26	13	13
Urdu	23	19	4
Sherpa	13	13	0
Hindi	60	48	12
Others	18	9	9
Not Reported	32	19	13
Ganga Jamuna Gaunpalika			
All Mother Tongue	21,784	9,527	12,257
Nepali	10,683	4,663	6,020
Tamang	6,531	2,952	3,579
Newar	42	18	24
Gurung	2,483	1,073	1,410
Ghale	2,011	807	1,204
Others	34	14	20
Jwalamukhi Gaunpalika			
All Mother Tongue	23,966	10,573	13,393
Nepali	20,043	8,787	11,256
Maithili	22	12	10
Tamang	1,329	632	697
Newar	519	230	289
Magar	1,450	631	819
Gurung	57	26	31
Kumal	506	237	269
Others	16	7	9
Not Reported	24	11	13
Khaniyabas Gaunpalika			
All Mother Tongue	12,749	5,847	6,902
Nepali	1,552	697	855
Tamang	11,061	5,084	5,977
Newar	11	4	7
Gurung	58	25	33
Others	27	15	12
Not Reported	40	22	18
गाउँपालिका/नगरपालिका प्रोफाइल, धादिङ-२०७४			७१

Gaunpalika/Nagarpalika and Mother Tongue	Total	Male	Female
Netrawati Gaunpalika			
All Mother Tongue	12,870	5,603	7,267
Nepali	7,308	3,219	4,089
Tamang	5,312	2,282	3,030
Newar	26	14	12
Gurung	103	33	70
Ghale	102	44	58
Others	19	11	8
Nilkhantha Municipality			
All Mother Tongue	58,515	26,510	32,005
Nepali	47,898	21,731	26,167
Maithili	82	54	28
Bhojpuri	161	107	54
Tamang	3,813	1,712	2,101
Newar	905	408	497
Magar	1,006	425	581
Gurung	3,603	1,540	2,063
Urdu	38	18	20
Hindi	71	48	23
Kumal	807	397	410
Sign Language	16	9	7
Ghale	57	28	29
Others	37	23	14
Not Reported	21	10	11
Rubi Valley Gaunpalika			
All Mother Tongue	9,562	4,462	5,100
Nepali	1,354	661	693
Tamang	8,163	3,782	4,381
Gurung	21	9	12
Others	24	10	14
Siddhalek Gaunpalika			
All Mother Tongue	23,729	10,965	12,764
Nepali	20,454	9,439	11,015
Tamang	311	146	165
Newar	50	30	20
Magar	2,562	1,184	1,378
Gurung	178	82	96
Urdu	14	6	8
Majhi	48	24	24

Gaunpalika/Nagarpalika and Mother Tongue	Total	Male	Female
Ghale	52	26	26
Others	20	12	8
Not Reported	40	16	24
Thakre Gaunpalika			
All Mother Tongue	32,914	16,053	16,861
Nepali	21,325	10,397	10,928
Maithili	59	36	23
Bhojpuri	42	26	16
Tamang	11,056	5,391	5,665
Newar	129	62	67
Magar	52	23	29
Gurung	20	6	14
Limbu	13	5	8
Urdu	50	27	23
Hindi	21	14	7
Chepang	80	32	48
Rai	35	16	19
Others	17	9	8
Not Reported	15	9	6
Tripurasundari Gaunpalika			
All Mother Tongue	22,960	10,050	12,910
Nepali	21,856	9,528	12,328
Bhojpuri	25	17	8
Tamang	296	127	169
Newar	113	60	53
Magar	19	8	11
Gurung	131	57	74
Urdu	30	13	17
Hindi	12	5	7
Kumal	274	138	136
Ghale	147	62	85
Others	25	18	7
Not Reported	32	17	15
Institutional			
All Mother Tongue	1,775	1,734	41
Nepali	1,559	1,524	35
Maithili	31	31	0
Bhojpuri	40	40	0
Tamang	56	54	2
Newar	13	13	0

Gaunpalika/Nagarpalika and Mother Tongue	Total	Male	Female
Ghale	52	26	26
Others	20	12	8
Not Reported	40	16	24
Thakre Gaunpalika			
All Mother Tongue	32,914	16,053	16,861
Nepali	21,325	10,397	10,928
Maithili	59	36	23
Bhojpuri	42	26	16
Tamang	11,056	5,391	5,665
Newar	129	62	67
Magar	52	23	29
Gurung	20	6	14
Limbu	13	5	8
Urdu	50	27	23
Hindi	21	14	7
Chepang	80	32	48
Rai	35	16	19
Others	17	9	8
Not Reported	15	9	6
Tripurasundari Gaunpalika			
All Mother Tongue	22,960	10,050	12,910
Nepali	21,856	9,528	12,328
Bhojpuri	25	17	8
Tamang	296	127	169
Newar	113	60	53
Magar	19	8	11
Gurung	131	57	74
Urdu	30	13	17
Hindi	12	5	7
Kumal	274	138	136
Ghale	147	62	85
Others	25	18	7
Not Reported	32	17	15
Institutional			
All Mother Tongue	1,775	1,734	41
Nepali	1,559	1,524	35
Maithili	31	31	0
Bhojpuri	40	40	0
Tamang	56	54	2
Newar	13	13	0
Magar	19	18	1
Gurung	17	16	1
Urdu	12	12	0
Others	28	26	2

Table : 7 Population by disability and sex.

District, Gaupalika/ Nagarपालिका and sex	Total population	Population without disability	Physical	Blindness/ low vision	Deaf / hard to hearing	Deaf – blind	Speech problem	Mental disable	Intellectual disable	Multiple disable
Both Sex	336,067	328,240	2,562	1,440	1,208	144	974	440	419	640
Male	157,834	153,570	1,477	688	655	73	565	222	237	347
Female	178,233	174,670	1,085	752	553	71	409	218	182	293
Benighat Rorang Gaunpalika										
Both Sex	31,475	30,693	229	114	126	15	136	30	52	80
Male	15,660	15,241	125	55	74	7	70	15	31	42
Female	15,815	15,452	104	59	52	8	66	15	21	38
Dhunibenshi Municipality										
Both Sex	31,029	30,416	216	112	75	11	80	38	23	58
Male	15,197	14,851	124	63	36	8	47	22	13	33
Female	15,832	15,565	92	49	39	3	33	16	10	25
Gajuri Gaunpalika										
Both Sex	27,084	26,399	256	119	101	9	82	29	55	34
Male	13,311	12,913	156	63	58	5	56	11	31	18
Female	13,773	13,486	100	56	43	4	26	18	24	16
Galchhi Gaunpalika										
Both Sex	25,655	25,137	219	69	53	7	74	21	37	38
Male	12,342	12,067	116	34	30	3	35	11	25	21
Female	13,313	13,070	103	35	23	4	39	10	12	17
Ganga Jamuna Gaunpalika										
Both Sex	21,784	21,251	164	99	103	8	70	31	5	53
Male	9,527	9,231	95	47	60	4	38	16	4	32
Female	12,257	12,020	69	52	43	4	32	15	1	21

District, Gaupalika/ Nagarपालिका and sex	Total population	Population without disability	Physical	Blindness/ low vision	Deaf / hard to hearing	Deaf – blind	Speech problem	Mental disable	Intellectual disable	Multiple disable
Jwalamukhi Gaunpalika										
Both Sex	23,966	23,289	233	129	132	13	65	48	39	18
Male	10,573	10,209	139	63	71	6	36	19	22	8
Female	13,393	13,080	94	66	61	7	29	29	17	10
Khaniyabas Gaunpalika										
Both Sex	12,749	12,521	66	38	36	6	33	20	16	13
Male	5,847	5,721	33	18	19	4	21	10	13	8
Female	6,902	6,800	33	20	17	2	12	10	3	5
Netrawati Gaunpalika										
Both Sex	12,870	12,579	77	53	44	5	41	21	26	24
Male	5,603	5,448	34	26	22	2	27	13	16	15
Female	7,267	7,131	43	27	22	3	14	8	10	9
Nilkantha Municipality										
Both Sex	58,515	57,398	339	258	158	21	120	65	72	84
Male	26,510	25,928	196	117	87	12	59	39	33	39
Female	32,005	31,470	143	141	71	9	61	26	39	45
Rubi Valley Gaunpalika										
Both Sex	9,562	9,223	96	94	69	11	18	14	10	27
Male	4,462	4,266	60	43	41	6	16	10	6	14
Female	5,100	4,957	36	51	28	5	2	4	4	13
Siddhalek Gaunpalika										
Both Sex	23,729	23,051	232	110	94	8	62	27	50	95
Male	10,965	10,598	138	50	50	3	37	9	25	55
Female	12,764	12,453	94	60	44	5	25	18	25	40

District, Gaupalika/ Nagarपालिका and sex	Total population	Population without disability	Physical	Blindness/ low vision	Deaf / hard to hearing	Deaf – blind	Speech problem	Mental disable	Intellectual disable	Multiple disable
Thakre Gaunpalika										
Both Sex	32,914	32,167	282	131	76	22	110	54	20	52
Male	16,053	15,629	170	68	38	11	66	27	12	32
Female	16,861	16,538	112	63	38	11	44	27	8	20
Tripurasundari Gaunpalika										
Both Sex	22,960	22,343	152	114	141	8	82	42	14	64
Male	10,050	9,736	90	41	69	2	56	20	6	30
Female	12,910	12,607	62	73	72	6	26	22	8	34
Institutional										
Both Sex	1,775	1,773	1	0	0	0	1	0	0	0
Male	1,734	1,732	1	0	0	0	1	0	0	0
Female	41	41	0	0	0	0	0	0	0	0

Table 8 : Population aged 5 years and above by literacy status and sex.

District, Gaunpalika/Nagarpalika and Sex	Population aged 5 years above	Population who are			Literacy not stated
		Can read & write	Can read only	Can't read & write	
Dhading					
Both Sex	305,985	192,337	7,745	105,681	222
Male	142,433	101,240	3,765	37,348	80
Female	163,552	91,097	3,980	68,333	142
Benighat Rorang Gaunpalika					
Both Sex	27,991	17,611	848	9,513	19
Male	13,912	9,713	435	3,755	9
Female	14,079	7,898	413	5,758	10
Dhunibenshi Municipality					
Both Sex	28,713	18,496	668	9,542	7
Male	13,993	10,281	360	3,350	2
Female	14,720	8,215	308	6,192	5
Gajuri Gaunpalika					
Both Sex	24,280	13,945	836	9,479	20
Male	11,880	7,541	436	3,896	7
Female	12,400	6,404	400	5,583	13
Galchhi Gaunpalika					
Both Sex	23,472	15,219	554	7,676	23
Male	11,229	8,037	275	2,911	6
Female	12,243	7,182	279	4,765	17
Ganga Jamuna Gaunpalika					
Both Sex	19,913	11,884	309	7,717	3
Male	8,565	5,957	128	2,479	1
Female	11,348	5,927	181	5,238	2
Jwalamukhi Gaunpalika					
Both Sex	21,858	13,222	487	8,128	21
Male	9,497	6,524	228	2,736	9
Female	12,361	6,698	259	5,392	12

District, Gaunpalika/Nagarpalika and Sex	Population aged 5 years & above	Population who are			Literacy not stated
		Can read & write	Can read only	Can't read & write	
Khaniyabas Gaunpalika					
Both Sex	11,398	6,815	216	4,352	15
Male	5,188	3,506	87	1,591	4
Female	6,210	3,309	129	2,761	11
Netrawati Gaunpalika					
Both Sex	11,859	7,401	194	4,256	8
Male	5,095	3,567	90	1,436	2
Female	6,764	3,834	104	2,820	6
Nilkhantha Municipality					
Both Sex	53,389	35,076	1,197	17,052	64
Male	23,864	17,752	553	5,537	22
Female	29,525	17,324	644	11,515	42
Rubi Valley Gaunpalika					
Both Sex	8,458	3,831	357	4,265	5
Male	3,898	2,109	192	1,596	1
Female	4,560	1,722	165	2,669	4
Siddhalek Gaunpalika					
Both Sex	21,658	13,949	664	7,036	9
Male	9,887	7,108	275	2,498	6
Female	11,771	6,841	389	4,538	3
Thakre Gaunpalika					
Both Sex	30,157	19,670	874	9,592	21
Male	14,618	10,729	453	3,427	9
Female	15,539	8,941	421	6,165	12
Tripurasundari Gaunpalika					
Both Sex	21,066	13,490	540	7,029	7
Male	9,075	6,719	252	2,102	2
Female	11,991	6,771	288	4,927	5
Institutional					
Both Sex	1,773	1,728	1	44	0
Male	1,732	1,697	1	34	0
Female	41	31	0	10	0

Table : 9 Absent household and population.

Gaun Palika / Nagarpalika		Total	Ownership of house/housing unit			
			Owned	Rented	Institutional	Others
1	Benighat Rorang	6,169	5,512	563	32	62
2	Dhunibenshi	6,759	6,308	361	27	63
3	Gajuri	5,600	4,916	589	36	59
4	Galchhi	5,410	4,925	411	16	58
5	Ganga Jamuna	4,864	4,769	52	2	41
6	Jwalamukhi	5,730	5,639	54	4	33
7	Khaniyabas	2,651	2,575	61	0	15
8	Netrawati	3,121	3,043	66	0	12
9	Nilkhantha	13,984	11,522	2,270	89	103
10	Rubi Valley	2,134	2,097	23	7	7
11	Siddhalek	5,138	5,031	74	4	29
12	Thakre	6,927	6,223	555	12	137
13	Tripurasundari	5,355	5,146	145	6	58
Total		73,842	67,706	5,224	235	677

Table : 10 Ownership of house/housing unit.

Gaun Palika / Nagarpalika		Total	Ownership of house/housing unit			
			Owned	Rented	Institutional	Others
1	Benighat Rorang	6,169	5,512	563	32	62
2	Dhunibenshi	6,759	6,308	361	27	63
3	Gajuri	5,600	4,916	589	36	59
4	Galchhi	5,410	4,925	411	16	58
5	Ganga Jamuna	4,864	4,769	52	2	41
6	Jwalamukhi	5,730	5,639	54	4	33
7	Khaniyabas	2,651	2,575	61	0	15
8	Netrawati	3,121	3,043	66	0	12
9	Nilkhantha	13,984	11,522	2,270	89	103
10	Rubi Valley	2,134	2,097	23	7	7
11	Siddhalek	5,138	5,031	74	4	29
12	Thakre	6,927	6,223	555	12	137
13	Tripurasundari	5,355	5,146	145	6	58
Total		73,842	67,706	5,224	235	677

Table : 11 Type of foundation of house.

	GauN Palika / Nagarpalika	Total	Type of foundation of house					Others	Not Stated
			Mud bonded bricks/stone	Cement bonded bricks/stone	RCC with pillar	Wooden pillar			
1	Benighat Rorang	6,169	4,227	536	476	873	24	33	
2	Dhunibenshi	6,759	6,111	475	93	46	9	25	
3	Gajuri	5,600	4,381	395	494	279	9	42	
4	Galchi	5,410	4,769	188	339	35	36	43	
5	Ganga Jamuna	4,864	4,763	63	2	24	1	11	
6	Jwalamukhi	5,730	5,573	27	5	99	4	22	
7	Khaniyabas	2,651	2,614	10	0	1	1	25	
8	Netrawati	3,121	3,088	15	1	7	0	10	
9	Nilkhantha	13,984	10,628	1,065	2,151	51	1	88	
10	Rubi Valley	2,134	2,098	1	0	23	0	12	
11	Siddhalek	5,138	4,943	61	58	34	1	41	
12	Thakre	6,927	6,076	327	273	156	22	73	
13	Tripurasundari	5,355	4,714	253	66	296	6	20	
	Total	73,842	63,985	3,416	3,958	1,924	114	445	

Table : 12 Type of outer wall of house.

Gaun Palika / Nagarpalika	Total	Type of foundation of house					
		Mud bonded bricks/stone	Cement bonded bricks/stone	RCC with pillar	Wooden pillar	Others	Not Stated
1 Benighat Rorang	6,169	4,227	536	476	873	24	33
2 Dhunibenshi	6,759	6,111	475	93	46	9	25
3 Gajuri	5,600	4,381	395	494	279	9	42
4 Galchi	5,410	4,769	188	339	35	36	43
5 Ganga Jamuna	4,864	4,763	63	2	24	1	11
6 Jwalamukhi	5,730	5,573	27	5	99	4	22
7 Khaniyabas	2,651	2,614	10	0	1	1	25
8 Netrawati	3,121	3,088	15	1	7	0	10
9 Nilkhantha	13,984	10,628	1,065	2,151	51	1	88
10 Rubi Valley	2,134	2,098	1	0	23	0	12
11 Siddhalek	5,138	4,943	61	58	34	1	41
12 Thakre	6,927	6,076	327	273	156	22	73
13 Tripurasundari	5,355	4,714	253	66	296	6	20
Total	73,842	63,985	3,416	3,958	1,924	114	445

Table : 13 Type of roof of house.

	Gaun Palika / Nagarpalika	Total	Roof of the House							
			Thatch / straw	Galvanized iron	Tile / slate	RCC	Wood/ planks	Mud	Others	Not Stated
1	Benighat Rorang	6,169	1,794	2,385	1,291	641	4	1	12	41
2	Dhunibenshi	6,759	116	6,017	262	293	3	0	12	56
3	Gajuri	5,600	706	2,629	1,591	613	3	1	8	49
4	Galchi	5,410	120	2,139	2,734	367	1	0	1	48
5	Ganga Jamuna	4,864	275	2,630	1,815	8	112	0	2	22
6	Jwalamukhi	5,730	592	2,583	2,505	17	5	2	2	24
7	Khaniyabas	2,651	91	1,069	1,305	2	151	0	0	33
8	Netrawati	3,121	118	2,807	175	9	0	0	1	11
9	Nilkhantha	13,984	260	3,943	6,924	2,739	8	2	8	100
10	Rubi Valley	2,134	46	500	374	4	1,192	0	2	16
11	Siddhalek	5,138	572	1,268	3,151	93	3	1	6	44
12	Thakre	6,927	194	5,398	869	329	6	1	25	105
13	Tripurasundari	5,355	441	3,973	716	187	6	0	10	22
	Total	73,842	5,325	37,341	23,712	5,302	1,494	8	89	571

Table : 14 Main source of drinking water.

	Gaun Palika / Nagarपालिका	Total household	Main source of drinking water							
			Tap/piped water	Tubewe ll / handpu mp	Covered well/kuw a	Uncovered well/kuwa	Spout water	River /stream	Others	Others
1	Benighat Rorang	6,169	5,170	0	17	779	105	10	10	19
2	Dhunibenshi	6,759	5,858	1	66	288	353	36	36	14
3	Gajuri	5,600	4,924	1	103	349	130	6	6	30
4	Galchhi	5,410	4,460	49	66	360	339	87	87	25
5	Ganga Jamuna	4,864	4,618	0	5	10	221	1	1	8
6	Jwalamukhi	5,730	3,391	0	317	205	1,637	67	67	14
7	Khaniyabas	2,651	2,504	0	1	3	110	0	0	25
8	Netrawati	3,121	3,034	0	1	27	48	2	2	9
9	Nilkhantha	13,984	12,314	4	175	350	1,053	1	1	35
10	Rubi Valley	2,134	1,646	0	2	18	443	5	5	13
11	Siddhalek	5,138	4,193	0	64	183	610	2	2	31
12	Thakre	6,927	6,059	1	102	278	432	4	4	14
13	Tripurasundari	5,355	4,247	1	75	185	755	2	2	19
	Total	73,842	62,418	57	994	3,035	6,236	223	223	256

Table : 15 Main source of fuel for cooking.

	Gaun Palika / Nagarpalika	Total house-hold	Fuel usually used for cooking							Not Stated
			Wood / firewood	Kero-sene	LP gas	Santhi/guitha (cow dung)	Bio gas	Electri-city	Others	
0	Total	73,842	62,367	618	7,517	8	2,940	52	76	264
1	Benighat Rorang	6,169	5,140	45	810	2	109	23	19	21
2	Dhunibenshi	6,759	6,048	60	592	0	43	1	0	15
3	Gajuri	5,600	4,529	43	881	2	108	3	3	31
4	Galchhi	5,410	4,652	37	541	0	140	10	5	25
5	Ganga Jamuna	4,864	4,701	11	74	0	67	0	2	9
6	Jwalamukhi	5,730	4,807	19	125	0	763	2	0	14
7	Khaniyabas	2,651	2,590	14	18	0	0	1	1	27
8	Netrawati	3,121	2,914	64	115	0	15	1	3	9
9	Niikhantha	13,984	9,751	195	3,387	1	579	6	29	36
10	Rubi Valley	2,134	2,119	0	1	0	1	0	0	13
11	Siddhalek	5,138	4,644	10	115	0	333	3	2	31
12	Thakre	6,927	6,126	34	571	2	172	2	6	14
13	Tripurasundari	5,355	4,346	86	287	1	610	0	6	19

Table : 16 Main source of fuel for lighting.

Gaun Palika / Nagarpalika	Total household	Fuel usually used for lighting						Not Stated
		Electricity	Kerosene	Bio gas	Solar	Others		
1 Benighat Rorang	6,169	3,161	1,230	1	399	1,357	21	
2 Dhunibenshi	6,759	6,030	615	0	91	8	15	
3 Gajuri	5,600	2,600	1,299	3	717	950	31	
4 Galchhi	5,410	4,190	1,081	1	78	35	25	
5 Ganga Jamuna	4,864	1,960	1,212	2	1,249	432	9	
6 Jwalamukhi	5,730	2,758	1,383	3	1,109	463	14	
7 Khaniyabas	2,651	1,193	712	0	334	385	27	
8 Netrawati	3,121	1,020	1,088	1	940	63	9	
9 Nilkhantha	13,984	10,922	2,014	9	807	195	37	
10 Rubi Valley	2,134	897	7	2	693	522	13	
11 Siddhalek	5,138	3,965	807	8	158	169	31	
12 Thakre	6,927	6,155	711	1	20	26	14	
13 Tripurasundari	5,355	1,406	2,123	7	1,601	199	19	
Total	73,842	46,257	14,282	38	8,196	4,804	265	

Table : 17 Types of toilet.

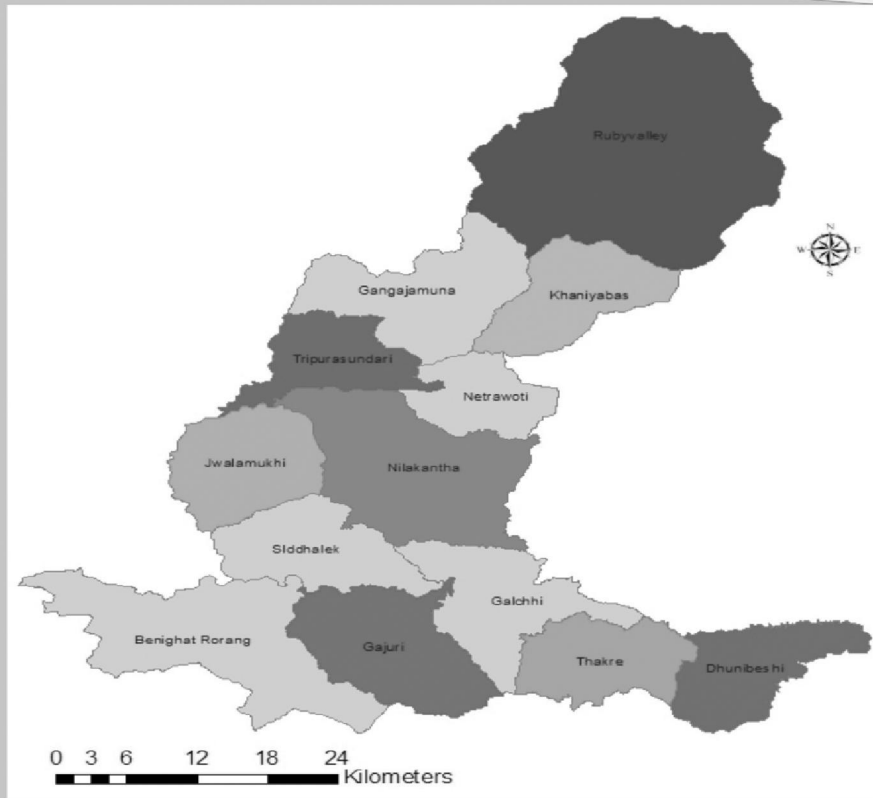
	Gaun Palika / Nagarpalika	Total households	Households without toilet facility	Households with toilet facility of		Toilet facility not stated
				Flush toilet	Ordinary toilet	
1	Benighat Rorang	6,169	1,903	3,004	1,241	21
2	Dhunibenshi	6,759	2,000	3,216	1,528	15
3	Gajuri	5,600	2,245	2,439	886	30
4	Galchhi	5,410	2,191	2,203	991	25
5	Ganga Jamuna	4,864	1,597	1,982	1,276	9
6	Jwalamukhi	5,730	951	2,635	2,130	14
7	Khaniyabas	2,651	1,064	488	1,073	26
8	Neirawati	3,121	791	1,338	984	8
9	Nilkhantha	13,984	2,283	8,649	3,015	37
10	Rubi Valley	2,134	1,429	178	514	13
11	Siddhalek	5,138	1,461	2,480	1,166	31
12	Thakre	6,927	2,525	2,865	1,523	14
13	Tripurasundari	5,355	1,438	2,839	1,061	17
	Total	73,842	21,878	34,316	17,388	260

Table : 18 Household facilities

	Gaun Palika / Nagarपालिका	Total	Without any facility	At least one facility	Household having facility of										Not stated		
					Radio	Tele- vision	Cable Televis- ion	Compu- ter	Inter- net	Tele- phone	Mobile Phone	Motor cycle	Cycle	Other vehicle		Refrig- erator	
0	Total	73,842	10,873	61,426	47,165	16,686	7,162	1,666	526	2,639	46,895	382	2,144	902	86	1,839	1,543
1	Benighat Rorang Gaunpalika	6,169	1,309	4,783	3,550	557	1,030	138	42	265	3,136	21	238	95	15	317	77
2	Dhumbenshi Municipality	6,759	773	5,912	4,195	3,574	574	161	44	144	4,656	67	413	105	6	139	74
3	Gajuri Gaunpalika	5,600	1,144	4,373	3,002	412	849	149	47	102	3,344	42	224	67	2	380	83
4	Galchi Gaunpalika	5,410	764	4,502	3,323	930	699	132	23	275	3,304	29	173	112	9	166	144
5	Ganga Jaimuna Gaunpalika	4,864	715	4,030	3,440	784	37	16	0	204	3,123	5	15	10	12	1	119
6	Jwalamukhi Gaunpalika	5,730	639	4,949	4,194	1,050	135	39	10	107	3,736	4	59	18	2	26	142
7	Khamiyabas Gaunpalika	2,651	580	1,926	1,643	527	14	11	3	86	1,222	4	6	1	0	5	145
8	Netrawati Gaunpalika	3,121	365	2,708	2,372	691	44	14	2	55	2,023	5	21	2	0	4	48
9	Nlikhantha Municipality	13,984	1,216	12,442	9,129	4,080	2,708	763	298	915	10,507	77	565	181	17	526	326
10	Rubi Valley Gaunpalika	2,134	1,150	952	863	152	1	4	1	12	213	0	2	0	3	0	32
11	Siddhalek Gaunpalika	5,138	760	4,292	3,385	1,058	214	66	13	89	3,320	8	88	43	4	57	86
12	Thakre Gaunpalika	6,927	790	5,953	4,212	2,001	641	133	32	116	4,727	108	258	66	9	182	184
13	Tripurasundari Gaunpalika	5,355	668	4,604	3,857	870	216	40	11	269	3,584	12	82	202	7	36	83

गाउँपालिका/नगरपालिका प्रोफाइल

धादिङ-२०७४



नेपाल सरकार
राष्ट्रिय योजना आयोगको सचिवालय
केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग
तथ्याङ्क कार्यालय मकवानपुर
(मकवानपुर, धादिङ)
फोन : ०५७-५२३६८२

मुद्रण प्रति : २५० प्रति

सर्वाधिकार : तथ्याङ्क कार्यालय, मकवानपुर

प्रकाशक :

तथ्याङ्क कार्यालय, मकवानपुर

तथ्याङ्क संकलन तथा संयोजन :

तथ्याङ्क कार्यालय, मकवानपुर (२०७४)

*यस पुस्तकमा उल्लिखित तालिकाहरु यस जिल्ला बस्तुगत विवरणको श्रोत खुलाई मात्र साभार गर्न सकिनेछ ।

मुद्रण :

गौरीशंकर छापाखाना , हेटौँडा



फोन नं : ९७७-१-४२४५९४६
९७७-१-४२४५९४७
९७७-१-४२४५९४८
९७७-१-४२२९४०६
फ्याक्स : ९७७-१-४२२७७२०

प.सं.: २०७४/७५

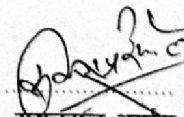
रामशाह पथ
धापाथली, काठमाण्डौ

च.नं.:

मन्तव्य

स्थानीय नीति निर्माता, योजनाकार, अनुसन्धानकर्ता, अध्येता र सञ्चारकर्मीहरूका लागि खण्डीकृत तथ्याङ्कको माग दिनानुदिन बढ्दै गईरहेको अनुभव हामीले गरेका छौं। खण्डीकृत तथ्याङ्कको यस्तो मागलाई राष्ट्रिय जनगणना, कृषिगणना र नमुना सर्वेक्षणमा आधारित विभिन्न सर्वेक्षणहरूले मात्र परिपूर्ति गर्न नसक्ने सन्दर्भमा गणना तथा सर्वेक्षणहरूबाट प्राप्त स्थानीय तहका तथ्याङ्क र स्थानीयस्तरका विभिन्न निकायहरूमा व्यवस्थापन गरिएका अभिलेखहरूमा छरिएर रहेका उपयोगी आँकडाहरूलाई तथ्याङ्क कार्यालयहरूले विगतका वर्षहरूमा पनि जिल्ला तहका वस्तुगत विवरणहरू तयार गरेका र तिनको अधिकतम माग तथा प्रयोग भएको अनुभव हामीले गरेका छौं। यसै सन्दर्भमा, देशको परिवर्तित स्थानीय तह अनुसारको तथ्याङ्क एकत्रित गरी आम प्रयोगकर्ताहरूको उपयोगको लागि उपलब्ध गराउने प्रयासस्वरूप केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग अन्तर्गतका तथ्याङ्क कार्यालयहरूले चालू आर्थिक वर्षमा गाउँपालिका/नगरपालिका प्रोफाइल तयार गरेका हुन्। यसको तयारीबाट स्थानीय तहको तथ्याङ्क भण्डार समृद्ध हुनुका साथै प्रयोगकर्ताहरूको माग निकै हदसम्म सम्बोधन भई योजनाविद्, अनुसन्धानकर्ता, विद्यार्थी, तथा सरोकारवाला हरूको निम्ति निकै सहयोगी हुने विश्वास मैले लिएको छु।

स्थानीय तहहरूका वडास्तरसम्मका तथ्याङ्कहरू संग्रहित यस्तो महत्वपूर्ण गाउँपालिका/नगरपालिका प्रोफाइल तयार गरी प्रकाशनमा ल्याउन लागेकोमा म यस कार्यको प्रशंसा गर्दछु र यसको तयारीमा संलग्न सम्पूर्ण कर्मचारी वर्गमा धन्यवाद दिन चाहन्छु। आगामी वर्षमा तथ्याङ्क कार्यालयहरूले यस प्रकाशनको अचावधिक नवीन संस्करणलाई पनि प्राथमिकता दिनेछन् भन्ने विश्वास मैले लिएको छु।


सुमनराज अर्याल
(महानिर्देशक)



नेपाल सरकार
राष्ट्रिय योजना आयोगको सचिवालय
केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग
तथ्याङ्क कार्यालय

☎ ०५७-५२३६८२

प.सं.: -०७४/०७५

च.नं.: -

मकवानपुर, हेटौडा

मिति : २०७४/११/१९

प्रकाशकीय

शुद्धता, विश्वसनीयता, सामयिकता र प्रयोगकर्ता-अनुकूल हुनु तथ्याङ्कका आधारभूत आग्रह हुन् । विभिन्न स्तरका योजना र नीति निर्माण तथा अध्ययन र अनुसन्धानमा तथ्याङ्कलाई प्रस्थान बिन्दु मानिन्छ । भरपर्दो तथ्याङ्कीय आधार नै बैज्ञानिक योजना पद्धतिको जग हो ।

हालै घोषणा भएका स्थानीय तहहरूको तथ्याङ्कीय अभाव परिपूर्ति गर्न केहीहदसम्म भएपनि योगदान गर्न सकौं तथा जिल्लामा छरिएर रहेका तथ्याङ्कहरूलाई एकिकृत रूपमा एउटै प्रकाशन मार्फत प्रयोगकर्ता माभ पुगोस् भन्ने उद्देश्यले यो विवरण पुस्तिका तयार गरी प्रस्तुत गरिएको छ ।

यस प्रकाशन मार्फत स्थानीय तहहरूको आवधिक विकास योजनाको लागि नयाँ विकासको सम्भावनाहरूको खोज, अध्ययन एवं विश्लेषणमा सहयोग पुग्ने अपेक्षा लिईएको छ । मौजुदा श्रोत र साधनहरूको परिचालन गर्दै तथ्याङ्क र सुचनाको माध्यमद्वारा विकास योजनाहरूको अनुगमन तथा मुल्याङ्कन प्रक्रियामा पनि सहयोग पुग्ने अपेक्षा गरिएको छ । यसको साथै विकाससँग सम्बन्धीत सबै सरकारी, अर्धसरकारी र गैरसरकारी निकायहरू, अध्येता, अनुसन्धानकर्ता र सञ्चारकर्मीहरूका लागि पनि यो धेरै उपयोगी हुने नै छ भन्ने विश्वास लिएको छ ।

यो विवरण तयारीमा प्राथमिक वा माध्यमिक तथ्याङ्क उपलब्ध गराई आवश्यक सहयोग पुर्याउनुहुने सबैप्रति हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु । तथ्याङ्क संकलन, तालिकीकरण, सम्पादन र प्रशोधनमा विशेष योगदान पुऱ्याउनुहुने यस कार्यालयका सुपरिवेक्षकद्वय श्री विष्णु प्रसाद अधिकारी र श्री अञ्जना दाहाल तथा खरिदारद्वय श्री अमृत भेटुवाल र श्री नवराज बजगाई, स.ले.पा. श्री गोविन्द प्रसाद दाहाल, गणक श्री विपिन सुवेदी लगायत सम्पूर्ण कर्मचारीहरूलाई धन्यवाद दिन चाहन्छु । यसैगरी यो विवरण तयारीको लागि मार्गदर्शन प्रदान गर्नुहुने योजना, समन्वय तथा स्तरनिर्धारण शाखा केन्द्रीय तथ्याङ्क विभागप्रति पनि आभार व्यक्त गर्न चाहन्छु ।

अन्त्यमा यसभित्र अभैपनि रिक्तताहरू छन् र यो पूर्ण छैन । आगामी दिनमा सुधारका लागि सुझावहरूको अपेक्षा गर्दछु ।

नवराज पौडेल

तथ्याङ्क अधिकृत

तथ्याङ्क कार्यालय, मकवानपुर

क्र.सं.	शीर्षक	विषयसूची	पृष्ठ संख्या
		खण्ड : क	
		जिल्ला वस्तुगत विवरण	
खण्ड १	: भौगोलिक एवम् प्रशासनिक अवस्था		१-७
खण्ड २	: जनसंख्या सम्बन्धी विवरण		८-२२
खण्ड ३	: भौतिक पूर्वाधार विकासको अवस्था		२३-२७
खण्ड ४	: उद्योग		२८-२९
खण्ड ५	: आर्थिक क्रियाकलाप सम्बन्धी विवरण		३०-३५
खण्ड ६	: शिक्षा, स्वास्थ्य तथा सहकारी		३६-४०
खण्ड ७	: प्राकृतिक श्रोत तथा वातावरण		४१-४५
खण्ड ८	: कृषि सम्बन्धी विवरण		४६-५२
		खण्ड : ख	
		स्थानिय तह अनुसार २०६८ सालको जनगणना अनुसारको जनसांख्यिक तथा पारिवारिक विवरण	५३-८८